

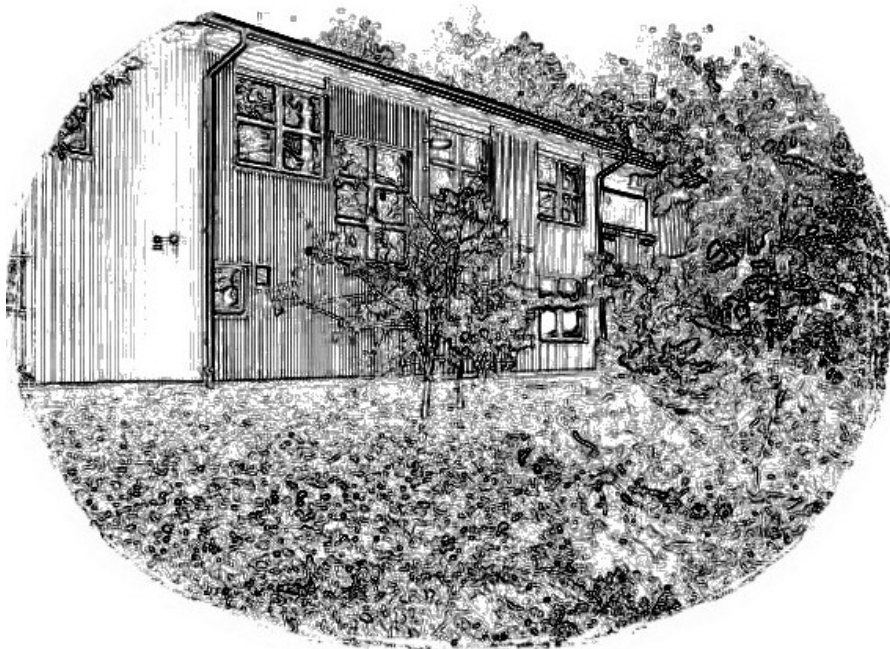

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

”Det krävs ett helt nytt sätt att tänka för att lösa de problem vi skapat med det gamla sättet att tänka.”

Albert Einstein

– Socialsekreterares tankar om familjeplaceringar på institution

Socionomprogrammet
C-uppsats, Våren 2007
Författare: Cecilia Lindqvist,
Carola Sjökvist & Sandra Sundfeldt
Handledare: Anna Nelson

Abstract

Titel: It takes a new way to think to solve the problems we created by the old way to think – Social welfare secretaries thoughts about family-placement on institution

Authors: Cecilia Lindqvist, Carola Sjökvist and Sandra Sundfeldt

Keywords: Family institution, social welfare secretary, process, evaluation and investigation.

E-mail: ceclind81@hotmail.com, carola_sjokvist@spray.se, sundfeldt@telia.com

The purpose with this essay is to take part of the process when a family is placed on the family-institution, Trollbacken. We want to know what makes the social welfare secretaries place a family in institutional care. Has Trollbacken lived up to the social welfare secretary expectations and are the social welfare secretaries following Trollbackens recommendation regarding the follow up treatment. We also want to know to what value the social welfare secretary assigns Trollbackens investigation and are they able to see changes in the family due to the placing on Trollbacken. The method is qualitative and is based on interviews from six social welfare secretaries that work around and in West Sweden. The essays theoretical ground is resting on the system theory with most focus on the system, the change and the process. We also use investigation- and evaluation research. The result shows that the majority of the interviewed social welfare secretaries are pleased with the placing on Trollbacken. The investigations have a high value for the social welfare secretary in the continued work with the families. A problem can appear when the families are affected by the structure on the institution and the propositions of following up treatments then get misleading. The social welfare secretaries then receive problems when following up treatments should be assigned. Regarding the treatments cases the social welfare secretary thinks that Trollbacken has done a very good job with the families.

Sammanfattning

Syftet med studien är att ta del av processen när en familj placeras på Trollbacken. Vi vill veta vad det är som avgör att en familj blir placerad på institution. Har Trollbacken levt upp till socialsekreterarnas förväntningar och följer socialsekreterarna sedan Trollbackens rekommendationer angående fortsatt behandling efter en avslutad placering. Vi vill också veta vilket värde socialtjänsten tillmäter Trollbackens utredningar och om de kan se förändringar för familjerna i och med placeringen. Metodvalet är kvalitativt och bygger på intervjuer med sex socialsekreterare runt om i Västsverige. Uppsatsens teoretiska grund vilar på systemteori med utgång i begreppen system, förändring, process. Vi har även använt oss av utrednings- och utvärderingsforskning. Resultaten visar att merparten av de intervjuade socialsekreterarna är nöjda med placeringen på Trollbacken. Utredningarna tillskrivs ett högt värde för socialsekreterarnas fortsatta arbete med familjerna. Ett problem kan dock uppstå i utredningsärendena då institutionsmiljön påverkar familjerna positivt under placeringen. Förslag på vidare insatser grundar sig på hur familjen fungerar i den struktur som finns på Trollbacken. Detta kan försvåra arbetet för socialsekreterarna i senare led då vidare insatser ska beviljas. I behandlingsärendena anser socialsekreterarna att Trollbacken gjort ett mycket bra arbete med familjerna.

Nyckelord: Familjeinstitution, socialsekreterare, process, utvärdering och utredning

Tack!

Vi vill tacka alla som bidragit till att vår uppsats har kunnat genomföras. Först och främst de socialsekreterare som tagit sig tid att träffa oss för intervjuer. Utan Er hade aldrig denna uppsats kunnat genomföras! Vi vill också tacka vår handledare, Anna Nelson, för sin tillgänglighet och synpunkter när vi stött på problem. Tack också till Trollbacken för det uppslag vi fick till vår C-uppsats och den information Ni bistått oss med. Ett stort tack också till Camilla Wagnervik som hjälpt oss att korrekturläsa uppsatsen! Tack också till Charli Sinclair som har hjälpt oss att få till engelskan. Självklart vill vi också tacka våra nära och kära som har stått ut med oss och hjälpt oss under denna tid.

Tack!

Cecilia Lindqvist

Carola Sjökvist

Sandra Sundfeldt

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND.....	2
1.2 SYFTE	3
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	3
1.4 AVGRÄNSNINGAR.....	3
1.5 BEGREPPSBESKRIVNINGAR	4
1.5.1 Institution/ Hem för Vård eller Boende (HVB hem).....	4
1.5.2 Uppdrag.....	4
1.5.3 Skriftlig utredning.....	4
1.5.4 Ärende.....	4
2. LAGRUM	5
2.1 REGERINGSFORMEN (1974:152).....	5
2.2 SOCIALTJÄNSTLAGEN (2001:453).....	5
2.3 LAG (1990:52) MED SÄRSKILDA BESTÄMMELSER OM VÅRD AV UNGA.....	7
3. TEORI	8
3.1 SYSTEMTEORI.....	8
3.2 PROCESSER.....	9
3.3 FÖRÄNDRING.....	12
3.4 UTVÄRDERINGSFORSKNING.....	15
3.5 UTREDDNINGSFORSKNING.....	16
4. METOD	21
4.1 VAL AV METOD	21
4.2 TEORIERNAS PÅVERKAN	22
4.3 URVAL.....	22
4.4 GENOMFÖRANDE.....	23
4.5 FÖRFÖRSTÅELSE.....	23
4.6 GENOMFÖRANDE AV INTERVJUER.....	24
4.7 HERMENEUTIK	25
4.8 VALIDITET OCH RELIABILITET	26
4.9 ANALYSSTRATEGI	27
4.10 ETISKA ASPEKTER PÅ ARBETET.....	27
4.11 ETISKA DILEMMAN.....	28
5. TIDIGARE FORSKNING	30
5.1 PÅGÅENDE FORSKNING	31
5.2 TIDIGARE FORSKNING INOM GRYNING VÅRD AB	32
6. RESULTATREDOVISNING OCH ANALYS	34
6.1 PÅ VILKA SÄTT ANSER SOCIALSEKRETERARNA ATT TROLLBACKEN HAR UTFÖRT UPPDRAGET?	34
6.2 ANSER SOCIALSEKRETERARNA ATT DET SKEDDE NÅGON FÖRÄNDRING FÖR FAMILJEN GENOM PLACERINGEN?	36
6.3 HAR SOCIALSEKRETERARNA FÖLJT DE RÅD SOM TROLLBACKEN ANGVIT FÖR FORTSATT BEHANDLING?	41
6.4 HUR SER SOCIALSEKRETERARNA PÅ PLACERINGEN OCH PROCESSEN – ETT HELHETSINTRYCK	42
6.4.1 Innan placering.....	43
6.4.2 Varför Trollbacken?.....	45
6.4.3 Under placeringen.....	46
6.4.4 Avslut på placeringen	49
6.4.5 Lagarnas påverkan	52

7. DISKUSSION	55
7.1 VIDARE FORSKNING	57
LITTERATURFÖRTECKNING	58
BILAGA 1	
BILAGA 2	

1. INLEDNING

Anledningen till att vi valde studiens ämne är att en av författarna gjorde sin praktik på Trollbackens familjeavdelning våren 2006. Utifrån Trollbackens intresse att utvärdera verksamheten fick författarna relevanta frågeställningar att utgå ifrån. Vi vill veta hur det kommer sig att socialsekreterare väljer en så pass omfattande insats, som också är mycket dyr jämförelsevis med hemmaplanslösningar eller andra punktinsatser. Vi vill även veta om socialsekreterarna bedömer Trollbackens arbete som betydelsefullt och hur arbetet med familjen efter institutionsplaceringen sett ut. Har tiden på Trollbacken hjälpt familjen i ett längre perspektiv? I uppsatsen vill vi beskriva socialsekreterarnas helhetssyn på placeringen.

Gryning Vård AB, som är det bolag som Trollbacken ingår i, skickar efter avslutad placering ut en kundtillfredsställelsenkät till den placerande socialsekreteraren i syfte att säkerställa kvaliteten på arbetet med familjerna. Tre månader efter en avslutad placering på Trollbacken intervjuas den placerande socialsekreteraren och den placerade familjen. Därefter görs ingen ytterligare utvärdering. Vår tanke är att socialsekreterarna tre år efter placeringstiden har fått distans till insatsen på ett annat sätt och därför kan se på placeringen ur ett annat perspektiv.

Det är i dagens samhälle viktigt att utvärdera alla sorters verksamheter och kanske allra viktigast i verksamheter som arbetar med människor i utsatta situationer. Det är viktigt att kunna göra ett så bra jobb som möjligt där alla parter ska känna sig respekterade och lyssnade på i den situation de befinner sig i. Familjer som placeras på institution hamnar i en säregen situation där personal bör agera så respektfullt som möjligt för att familjerna inte ska känna sig än mer kränkta i situationen.

Utifrån vårt utvärderingssamhälle var författarnas tanke att göra en utvärdering av Trollbackens familjeavdelning. Författarna är dock medvetna om att en utvärdering av detta slag inte kan genomföras då vi inte tagit del av Trollbackens arbetssätt eller familjernas tankar av placeringen. Vår utgångspunkt har istället varit enbart socialsekreterarnas tankar om familjernas placering och Trollbackens arbetssätt.

Uppsatsens titel "Det krävs ett nytt sätt att tänka för att lösa de problem vi skapat med det gamla sättet att tänka", har olika syften. Det krävs ett nytt sätt att tänka då familjer blir placerade på institution för att kunna se familjens resurser *och* brister. Vår erfarenhet är att socialtjänstens arbete ofta fokuserar på det negativa, vilket gör att familjerna kan bli stämplade i förväg. Vi vill också med titeln påvisa vikten av att tänka bortom det "normala" för att ta hänsyn till olikheter som finns i familjer beroende på de olika uppväxtvillkor och erfarenheter som påverkat oss genom livet.

1.1 Bakgrund

Trollbacken är Gryning Vård AB:s barn- och familjeinstitution i Kungälv. Verksamheten är uppdelad på två avdelningar, en barn- och en familjeavdelning¹. Placering kan ske enligt Socialtjänstlagen (SoL) eller enligt Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), akut eller planerat. Trollbacken arbetar på uppdrag av socialtjänsten med utredning, behandling, skydd och omvårdnad samt boende med stöd. Utredningar görs för att ge underlag till fortsatt behandlingsplanering. De belyser familjens möjligheter och hinder i livssituationen, individuella behov, relationer och samspelet i familjen. En utredningsperiod är vanligen fem veckor². Då socialtjänsten gör en barnavårdsutredning skall denna vara klar inom fyra månader³. Trollbackens utredning kommer efter placeringen att ingå i socialsekreterarens utredning. Behandling genomförs utifrån individuellt utformade behandlingskontrakt. Det kan till exempel ingå krisbearbetning, utveckling av familjers relationer eller utveckling av individuella resurser. Arbetet med familjerna grundar sig på flera olika teorier. Personalen använder sig av ett socialkonstruktionistiskt och ett systemiskt syn- och förhållningssätt. Personalen har kunskap om psykodynamisk- och systemteori. Under vistelsetiden på avdelningen behåller föräldrarna både det fysiska och psykiska ansvaret för sina barn. Detta hindrar dock inte att personalen vid behov agerar för att trygga barnets säkerhet. Barnets bästa är alltid i fokus. Personalen arbetar med familjerna genom vardaglig samvaro där familjerna är under observation. Veckan är också indelad i arbetspass; varje för- och eftermiddag förekommer olika aktiviteter som alla är kopplade till det enskilda uppdraget till exempel samtal, praktiska övningar eller aktiviteter tillsammans med personalen. Om barnen i den placerade familjen går i skolan fortsätter de med detta. Om den ordinarie skolan finns inom rimligt avstånd kan de åka dit med skolskjuts, buss eller få skjuts av föräldrar eller personal. Det finns också möjlighet att ha skola på Trollbacken. Ofta sker detta i samarbete med ordinarie lärare som skickar uppgifter och böcker och där personalen har möjlighet att hjälpa barnen. Vid längre vistelse kan barnen integreras i närliggande skolor. Mindre barn som går i förskola hänvisas ibland till öppna förskolan.

Avdelningen är avsedd till att kunna ta emot två familjer samtidigt. Det finns också möjlighet att ta emot två till tre familjer i närliggande lägenheter. Kring varje familj arbetar ett team på vanligtvis tre personer. Teamet ansvarar för arbetspassen med familjerna. Alla i personalgruppen träffar dock familjerna då de arbetar kvällar och nätter. För familjen

¹ Försättningsvis hänvisar vi enbart till familjeavdelningen då vi skriver Trollbacken eller avdelningen.

² Trollbackens årsredovisning, 2006

³ SoL 11:2

innebär detta att de kommer i kontakt med alla i personalgruppen men det är det ansvariga teamet de vänder sig till i första hand⁴.

1.2 Syfte

Syftet med vår uppsats är att ta del av processen när en familj placeras på Trollbacken. Studiens syfte är att se på vad det är som avgör att en familj blir placerad på Trollbacken, om Trollbacken har levt upp till socialsekreterarnas förväntningar och om socialsekreterarna sedan följer Trollbackens rekommendationer angående fortsatt behandling efter en avslutad utredning. Studien vill också ta del av vilket värde socialtjänsten tillmäter Trollbackens utredningar och om de kan se att det skett några förändringar för familjerna.

1.3 Frågeställningar

- På vilka sätt anser socialsekreterarna att Trollbacken har utfört uppdraget?
- Anser socialsekreterarna att det skedde någon förändring för familjen genom placeringen?
- Har socialsekreterarna följt de råd som Trollbacken angivit för fortsatt behandling?
- Hur ser socialsekreterarna på placeringen och processen – ett helhetsintryck?

1.4 Avgränsningar

För att kunna göra en avgränsning av studien diskuterade vi tillsammans att vi för enkelhetens skull kunde avgränsa studien genom att koncentrera oss på ärenden från ett specifikt år. Vår första tanke var att välja år 2005, men detta år var så pass ovanligt, då sju av de åtta ärenden var asylärenden. Dessa asylärenden gestaltar sig mycket olikt ett vanligt utrednings- eller behandlingsuppdrag vilket gjorde att vi inte valde detta år. Att vi inte valde år 2006 beror på att somliga ärenden inte var avslutade. Vi hade även tankar om att Trollbackens råd om fortsatt behandling eventuellt har senarelagts då det kan ta tid att få bistånd beviljade. Dessutom gjorde en av författarna sin praktik⁵ på Trollbacken under socionomutbildningen, våren 2006. Författaren ansåg då att hon hade för mycket kunskap om familjen vilket kunde påverka studien. Med bakgrund i detta blev år 2004 det år som vi har grundat denna studie på. Det året var tolv ärenden inskrivna på Trollbackens familjeavdelning med handläggande kommuner i Sverige. Av de tolv placerade familjerna var vår förhoppning att komma i kontakt med alla socialsekreterare från dessa ärenden. Ärendena avsåg åtta utredningsuppdrag och fyra behandlingsuppdrag⁶. Slutligen kom vi i kontakt och genomförde intervjuer med sex kvinnliga socialsekreterare runt om i

⁴ Trollbackens årsredovisning, 2006

⁵ 20 veckor

⁶ Trollbackens årsredovisning 2004

Västsvrige. På grund av etiska skäl valde vi att kontakta socialsekreterarna istället för familjerna. Då C-uppsatsen enbart varar i tio veckor kan vi på grund av tidsbrist lämna familjerna ”i sticket” om vi på något sätt rivit upp minnen som de lagt bakom sig. Dessutom är vi författare ovana intervjuare vilket hade kunnat komma att påverka familjerna än mer negativt. Vi stötte dock på problem eftersom flera socialsekreterare inte var kvar på den tjänst de hade då den aktuella familjen var placerad. På grund av detta försökte vi istället få kontakt med de socialsekreterare som tagit över ärendet efter den som bytt anställning⁷.

1.5 Begreppsbeskrivningar

1.5.1 Institution/ Hem för Vård eller Boende (HVB hem)

En institution såsom Trollbacken kännetecknas av att professionell personal finns tillgänglig dygnet runt. Det kan vara en större eller mindre inrättning som kan drivas som bolag, i stiftelseform eller av kommuner, landsting eller av staten. Familjer placeras i regel på institution för någon slags behandling eller för att deras situation ska utredas⁸.

1.5.2 Uppdrag

Trollbacken arbetar utifrån uppdrag från socialtjänsten. Uppdragsfrågorna är de frågor som Trollbacken får av socialtjänsten för att veta vad de ska observera/behandla i familjen. En vanlig fråga är till exempel: ”Hur ser samspelet ut mellan förälder och barn?”⁹

1.5.3 Skriftlig utredning

Vid ett utredningsuppdrag sammanställer personalen sina observationer och tankar. Denna sammanfattning resulterar i en skriftlig utredning till socialsekreterarna där uppdragsfrågorna i möjligaste mån besvaras. I utredningen ges rekommendationer för vidare insatser för familjen. Vid behandlingsuppdrag skrivs en sammanfattande skrift efter avslutat uppdrag¹⁰.

1.5.4 Ärende

Ett ärende på Trollbacken är ett samlingsnamn på utredningsuppdrag, behandlingsuppdrag, skyddsuppdrag, omvårdnadsuppdrag eller boende med stöd¹¹.

⁷ Andra anledningar såsom föräldraledighet och tidsbrist har också angetts som skäl till att inte medverka i intervjuerna.

⁸ Sallnäs, 2000

⁹ Trollbackens årsredovisning, 2006

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

2. LAGRUM

Under denna rubrik vill vi klargöra vilka lagrum som vi kan se har betydelse för socialsekreterarna i deras arbete med utredningar, beslut om placering av familjer och kontakten med Trollbacken som en institution. Lagrummen ger även direktiv för hur Trollbacken skall utföra sitt arbete när det gäller exempelvis utredningsförfarandet. Lagrummen spelar en stor roll i de beslut som socialsekreterarna tar ställning till runt familjerna och i kontakten med Trollbacken. Vi anser att de är viktiga för att vi ska kunna förstå den process som socialsekreterarna förmedlar till oss författare samt till läsare av denna uppsats. Betydelse har Regeringsformen (1974:152), Socialtjänstlagen (2001:453) och Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

2.1 Regeringsformen (1974:152)

Enligt 11:e kapitlet 6 §, tredje stycket i Regeringsformen (RF) kan en förvaltningsuppgift överlämnas till exempel till ett bolag, stiftelse, enskild individ eller förening. Innefattar uppgiften däremot myndighetsutövning så ska ett sådant överlämnande ske med stöd av denna lag. Författarna Clevesköld, Lundgren och Thunved¹² framhåller att kommunen har möjlighet att anlita uppdragstagare som kan bindas till myndigheten på så sätt att de anses tillhöra verksamheten. Uppdragstagaren står då under myndighetens arbetsledning och gör uppgifter som annars skulle ha genomförts av anställd.

2.2 Socialtjänstlagen (2001:453)

Socialtjänstlagen (SoL) är en ramlag och den första paragrafen är en portalparagraf; där de övergripande målen och grundläggande värderingarna för socialtjänsten står skrivet. Socialtjänstlagen vilar på värdegrunderna *demokrati, jämlikhet, solidaritet* och *trygghet*¹³.

Av SoL 1 kapitlet 1 §, andra och tredje stycket SoL framgår följande;

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmande rätt och integritet.

Detta betyder att socialtjänsten inte ska ta över individens eget ansvar och utgångsläget ska vara att individen själv ska kunna bestämma över sin situation. Kontroll- och tvångsåtgärder bör inte vara ett förstahandsalternativ för socialtjänsten¹⁴.

SoL 5:e kapitlet 1§, Särskilda bestämmelser för olika grupper.

¹² Clevesköld, Lundgren & Thunved, 2004

¹³ Norström & Thunved, 2004

¹⁴ Ibid.

I enlighet med Socialtjänstlagen framhävs kommunernas ansvar för barn och ungdom. I lagen regleras socialnämndens särskilda ansvar för barn och ungdom som visat tecken på att inte utvecklas gynnsamt. Paragrafen ger även allmänna, målinriktade bestämmelser för omsorger om barn och ungdom¹⁵.

Socialnämnden skall bland annat:

- verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,
- i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom,
- i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet.

SoL 6:e kapitlet 1§, Vård i familjehem och hem för vård eller boende.

Socialnämnden skall sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende. Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård. Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.

Norström och Thunved¹⁶ framhåller att de sociala tjänsterna ska anpassas till individens förutsättningar och behov och till dennes totala situation. De menar att det ska finnas en helhetssyn som inom vård- och behandlingsarbetet innebär att socialnämnden ska lämna stöd, hjälp och annat bistånd efter en bedömning av individen och dennes familjs samlade behov. De nämner även att det måste finnas en nära förbindelse mellan den institutionella vården och socialtjänsten. Det här för att institutionen inte ska isoleras mot andra sociala insatser och försvårar behandlingen. Vården vid institutioner ska bedrivas efter samma principer som socialtjänsten. Handläggande socialarbetare eller arbetslaget inom socialtjänsten ska hålla en kontinuerlig kontakt med klienten under institutionsplaceringen. De ska också följa behandlingsarbetet och ha ett övergripande vårdansvar för klienten¹⁷.

SoL 11:e kapitlet 1,2 och 3 §§, Handläggning av ärenden.

I kapitlet betonas socialnämndens utredningsskyldighet inom området där nämnden är verksam:

Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Vad som kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendes avgörande skall tillvaratas på ett betryggande sätt.

Vid en utredning om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behov av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet. Utredningen ska bedrivas skyndsamt och

¹⁵ Norström & Thunved, 2004

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

ska vara slutförd inom senast fyra månader. Finns det särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningen en viss tid. Den som berörs av en sådan utredning skall underrättas om att en utredning inleds. När ett barn behöver vårdas i ett annat hem än det egna skall en plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna. Planen skall även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

Norström och Thunved¹⁸ anser att begreppet utredning innebär all den verksamhet som avser att göra det möjligt för socialnämnden att fatta ett beslut i ärendet. Utredningen ska vara tillförlitlig för att säkerställa den enskildes rättsäkerhet och leda fram till ett sakligt, korrekt beslut. Det är möjligt vid bedömning av behov av insatser, konsultationer och kontakter att lämna ut sekretessbelagda uppgifter genom bestämmelser i Sekretesslagen (1980:100) om det är *nödvändigt* för nämnden ska kunna fullgöra sin uppgift¹⁹.

2.3 Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

1 §

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen. Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 paragrafen föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

2 §

Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

3 §

Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

6 §

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag, och
2. rätts beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras

11 §

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var hon eller han skall vistas under vårdtiden.

¹⁸ Norström & Thunved, 2004

¹⁹ Ibid.

3. TEORI

Detta kapitel omfattar de teorier som ska hjälpa oss författare att analysera det insamlade materialet. Teorierna är valda utefter relevans för studiens syfte och ska ha egenskaperna för att kunna belysa utvalda fenomen. De förklarade forskningsämnena - utredning och utvärdering – är inte teorier, och ska inte ses som det, men utgör en viktig del för att bilda en röd tråd i studien.

3.1 Systemteori

Systemtänkande handlar om att förstå världen i termer av helheter, relationer, funktioner, sammanhang och mönster. Det står för ett cirkulärt tänkande, vilket vi ska återkomma till senare i samband med processer²⁰.

System är grundenheten inom systemteorin. Det som avgör vad som är ett system bestäms utifrån vad vi som observatörer vill betrakta. Det kan exempelvis vara en person, familj eller arbetsgrupp. Ytterligare två kriterier för vad som kan kallas för system är att systemets delar interagerar på ett sätt som utskiljer sig från deras interaktion med enheter utanför systemet. Det andra kriteriet är att interaktionen ska vara under en viss tid. Ett system är uppbyggt av olika beståndsdelar; mellan delarna och dess egenskaper finns det interaktioner som håller systemet samman. För att förstå delarnas interaktion med varandra måste vi titta på helheten och inte på isolerade enheter²¹. System har en hierarkisk struktur. Det innebär att ett system är medlem i en större helhet. I varje system på högre nivå ingår systemen på lägre nivå som delsystem. Det överordnade systemet kan även kallas suprasystem. Det består av flera system som på olika sätt har vissa saker gemensamt. Ett system kan vara medlem i flera suprasystem. Det övergripande systemet blir varje gång en helhet som är mer än bara summan av delarna. Den inverkan som det överordnade strukturer och processer utövar på underordnade system är större än den påverkan som underordnade system har på överordnade²².

Alla sociala system kan ses som dynamiska - det intressanta är faktorer som frekvens, intensitet och kvaliteten hos personliga kontakter och interaktioner²³. Det finns ett ömsesidigt beroende inom systemet, vilket betyder att påverkan av en del till en annan del påverkar hela systemet och dess delar. Alla delar och relationer påverkar och påverkas av systemet²⁴.

²⁰ Öquist, 2003

²¹ Schjödts & Egeland, 1994

²² Lundsby et al., 2000 /Schjödts & Egeland, 1994

²³ Schjödts & Egeland, 1994

²⁴ Bernler & Johnsson, 2001

System kan ha öppna eller slutna gränser vilket avgör vilken energi systemet kan utväxla. Gränserna skiljer sig mot omgivningen; ju mer slutna (rigida) gränserna är desto mindre energi i form av information och interaktioner når in i systemet. Vid klara gränser flödar energin bra och vid öppna (diffusa) system finns det inga gränser gentemot omgivningen. Alla system är i olika grader öppna, det måste finnas möjlighet till import och export av energi in i system för att det ska kunna överleva.

Feedback-begreppet förklarar samspelet mellan system och omgivning. Systemet ger ifrån sig *outputs* (energi) som påverkar omgivningen, förhållandet mellan omgivningen och systemet eller systemet i sig. Effekten av handlingarna återrapporteras (feedback) till systemet och blir då en *input*. Inputen formar systemets fortsatta handlingar. *Set-värde* är det värde som systemet ska upprätthålla. Avviker systemet från det korrigerar systemet sig efter det nya. Negativ feedback korrigerar avvikande beteende medan positiv feedback förstärker avvikelse²⁵.

3.2 Processer

Bernler²⁶ förklarar att en process är ett skeende över tid och därmed detsamma som en sekvens av en händelse. Han menar att våra processkildringar grundas på så kallade signifikanta händelser. Dessa är händelser som vi har kunskap om och som vi bedömer vara betydelsefulla för vår bild av processen i stort. Vad som i det enskilda fallet är en signifikant händelse är individuellt och beror på ur vems synvinkel man betraktar förloppet. Det kan vara den som är direkt berörd av händelsen eller andra som sett händelsen och dess effekt hos den som är berörd. Alla levande system befinner sig ständigt i rörelse och utveckling²⁷. Alla delar av systemet påverkar och påverkas av varandra, samtidigt som systemet har samma påverkaneffekt på andra system och låter sig påverkas tillbaka. Denna inverkan mellan systemen sker både på övergripande, parallella och underordnade nivåer²⁸. Det går att prata om processer genom olika uppfattningar om kausalitet²⁹. Petitt och Olson³⁰ menar att kausalitet är en förklarande princip som innehåller tre olika delar: en orsak, en effekt och den idé eller princip som antas förvandla orsak till effekt. Situationen och de teoretiska perspektiv vi väljer att arbeta utifrån avgör vilken typ av kausalitet som är mest lämplig att använda. Vanligtvis brukar vi utgå från linjär kausalitet i vårt tänkande. Begreppet innebär att alla händelser har en grundläggande orsak, en ”urföreteelse”, som i

²⁵ Schjödts & Egeland, 1994

²⁶ Bernler i Bernler et al., 2003

²⁷ Schjödts & Egeland, 1994

²⁸ Lundsbye et al., 2000

²⁹ Kausalitet betyder orsaksförståelse, som innebär att vi vill förklara eller förstå samband mellan olika händelser. Petitt & Olson, 2005

³⁰ Petitt & Olson, 2005

sin tur kan vara orsak till flera andra händelser³¹. Tänkandet hänger ihop med människans tendens att ordna världen i översiktliga orsak- och verkanförhållanden. Detta är enligt Schjödts och Egeland³² en psykologisk konstruktion och bottenar i hur vi upplever och skapar system av det som vi observerar. Vårt språk och vår vardagliga orsaksförståelse är uppbyggt kring linjära förklaringar. Det är en del av det konventionella tänkandet. Lundsbye³³ anser däremot inte att linjär kausalitet räcker för att få en större förståelse för en händelse; utan vi måste ”höja oss en nivå och se på hela rörelsen för att förstå människan”³⁴. Även Schjödts och Egeland³⁵ tycker att orsak- och verkanförhållanden ger en förenklad bild av världen. Därför blir de cirkulära processerna, cirkulär kausalitet, intressanta då en händelse eller ett beteende kan sättas in i ett ömsesidigt förhållande till andra personer och till ett sammanhang. Den cirkulära kausaliteten förklarar hur ett system kan bevara sin struktur över tid. Tänkandet har sitt ursprung i systemteorin och cybernetiken, detta innebär att det inte finns några enkla orsakssamband. Istället ska vi se på helheten och cirkulära skeenden. Alla delar och händelser anses vara beroende av varandra. Cirkularitet betyder att en händelse betraktas i relation till andra händelser som ömsesidigt pågår och påverkar varandra. Det blir ett samband där en handling påverkas av sin omgivning samtidigt som handlingen påverkar omgivningen³⁶. Innebörden av det sagda blir att människors liv kan verka kaotiska men att det ändå finns en regelbundenhet. Det som sker är inte bara tillfälligt utan det är när man studerar processer, interaktionssekvenser, över tid vi kan se upprepningar och mönster³⁷. Den linjära kausaliteten ingår i cirkulär kausalitet som en del av en händelsekedja. Genom interpunktion³⁸ kan en observatör välja vilket orsak-verkanförlopp han/hon vill observera närmare. Skeendet får då en början och ett slut i likhet med linjär kausalitet³⁹. Bernler och Johnsson⁴⁰ menar att det inte existerar äkta cirkulära processer inom sociala system: ”Tiden har en riktning och processerna som utspelar sig inom system är inte reversibla. Ett tillstånd som en gång uppnåtts återvänder aldrig systemet helt till, då det i något avseende förändrats genom den process som lett fram till tillståndet”⁴¹. De menar istället att det är genom spiralprocesser som system kan nå olika tillstånd såsom vid utveckling. Lundsbye⁴² berör spiraler genom att prata om utvecklingsförlopp. Utvecklingsförlopp är för dem en spiralprocess över tid där system

³¹ Petitt & Olson, 2005

³² Schjödts & Egeland, 1998

³³ Lundsbye et al., 2000

³⁴ Ibid. s 133

³⁵ Schjödts & Egeland, 1998

³⁶ Ibid. /Petitt & Olson, 2005

³⁷ Lundsbye et al., 2000

³⁸ Interpunktion är när man delar upp händelser i avgränsade sekvenser. Schjödts & Egeland, 1998

³⁹ Ibid. /Petitt & Olson 2005

⁴⁰ Bernler & Johnsson, 2001

⁴¹ Ibid, s 64

⁴² Lundsbye et al., 2000

återigen är i ständig rörelse och förändring genom dialektiska processer inom och utanför systemet. Spiralprocessen är en mycket komplex process i verkligheten, där det finns oändligt antal mekanismer som inverkar på varandra i en aldrig avstannande rörelse. Lundsbye⁴³ menar att det inte räcker att göra en interpunktion någonstans i spiralen utan hela spiralen måste skildras. På så sätt kan verkligheten komma närmare och det avspeglar bättre de rörelser som ständigt pågår.

Bernler⁴⁴ skriver om olika processmodeller och säger att de vanligaste modellerna är de så kallade fasmodellerna. Dessa modeller är uppbyggda i förenklad form för att lätt kunna se lagbundenheter i processens utveckling. En av fasmodellerna är den där processer i allmänhet visas genom endast tre faser. Första fasan är initialfasen; det är starten på processen och där har ännu inte funktionsnivån uppnåtts. I andra fasan är verksamheten igång och den kallas då huvudfasen eller funktionsfasen. Den tredje fasan är ett nedtrappande skede, en avslutningsfas. Det finns dock en tveksamhet till att denna modell då författaren tycker att den, i likhet med den linjära kausaliteten, ger en förenklad bild av processer och verkligheten. Fasmodellen beskriver endast det faktum att alla mänskliga processer har en början, en mitt och ett slut. Ofta går en process fram och tillbaka i olika skeden och det maximala förhållandet råder inte centralt i processen. Behandlingsprocesser är ett bra exempel på ett långt mer komplicerat förlopp än vad fasmodellen visar⁴⁵. Emellertid ger detta förfarande fortfarande en lätt överskådlig bild av processer.

En annan processmodell som lånats från den biografiska levnadsprocessanalysen⁴⁶ tar upp processens samband med betydelsefulla händelser i en människas liv. När det händer något i livet sker en förändring av systemet och processen byter väg. Processer kan vara kontinuerliga eller diskontinuerliga. *Kontinuerliga processer* innebär att man kan förutse händelser som ska ske. Processförloppet kan delas in i många små steg och skillnaden mellan två närliggande händelser är så små att de inte är mätbara. Händelserna sätter helt enkelt inte några spår som omskapar processen. Exempel på kontinuerliga processer är normala livsuppehållande systemprocesser som människans åldrande, en familjs förändring över tid från födelse till död eller en utbildningsperiod. *Diskontinuerliga processer* är så kallade "brytpunkter" i förloppet. Processen sker språngartat åt en annan riktning än tidigare och det sker en mätbar förändring. Exempel på sådana brytpunkter är olyckshändelser, katastrofer, förälskelser eller religiös vändelse. System som har förändringskrav på sig kan uppnå det genom både kontinuerliga och diskontinuerliga processer⁴⁷.

⁴³ Lundsbye et al., 2000.

⁴⁴ Bernler et al., 2003

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Lundsbye et al., 2000

⁴⁷ Bernler et al, 2003/Bernler & Johnsson, 2001

3.3 Förändring

Förändring och utveckling är processer som anses utgöra en naturlig del av livet. Socialsekreterare träffar människor som inte kan hantera dessa processer på ett för andra och även för individen själv, tillfredsställande sätt⁴⁸. Önskingarna om vad som är tillfredsställande kan gå dock isär. Det blir därmed viktigt att kunna erbjuda sätt för att hjälpa personerna med utveckling och förändring⁴⁹.

Bernler och Johnsson⁵⁰ tar upp flera aspekter som behandlar ämnet förändring. Begreppet *förändring* innebär en mängd olika saker beroende på vilken synvinkel behandlaren befinner sig i. Den psykodynamiska skolan ser förändringar inom människan som ett mål för behandlingen. Negativa förändringar påverkar den från början normala utvecklingen och positiva förändringar förknippas med ny insikt om bortträngda händelser. Grunden är att just *insikten* leder till förändring. Insikten kan i vissa skolor räcka för att nå behandlingsmålet. Andra menar att insikten måste leda till förändringar i beteendet för att målet ska betraktas som uppnått. Det finns ytterligare anhängare av psykodynamisk teori som anser att det varken är insikten eller beteendet som är målet utan att skapa varaktiga strukturella förändringar. Genom att uppnå strukturella förändringar har även beteendet påverkats på ett positivt sätt. Dessa skapas genom bearbetning och endast då kan motstånd för förändringar elimineras⁵¹.

Förändring kan även kopplas till Revstedts⁵² motivationsteori⁵³. Han menar att de flesta behandlingsmetoder bygger på att klienten i olika grader ska vara motiverade. *Motivation* definieras som en strävan hos människan att leva ett så meningsfullt och självförverkligat liv som möjligt. Denna strävan är sammanfattningen av människans innersta natur: att vara konstruktiv, målinriktad, social och aktiv. Det menas att klienten själv vill ha hjälp och aktivt samarbetar med behandlaren. Detta underlättar arbetet med klienten och utsikterna för en positiv lösning är större än om motivation inte funnits där⁵⁴. Problemet tycker Revstedt är att många klienter inom socialt arbete inte är motiverade på grund av skilda anledningar. Att de är *omotiverade* gör att de ofta inte får tillgång till den hjälp de kan vara i behov av. Revstedt skriver att människor kan vara olika grad motiverade, det finns *latent motiverade* och *manifest motiverade*. Latent motiverade innebär att motivationen är vilande, den finns men personen ser inga valmöjligheter och väljer en destruktiv väg. Hon/han vill

⁴⁸ Bernler & Johnsson, 2001

⁴⁹ Pettitt & Olson, 2005

⁵⁰ Bernler & Johnsson, 2001

⁵¹ Ibid.

⁵² Revstedt, 2002

⁵³ Motivationsteori är en omfattande teori och där vi författare endast valt ut det relevanta för vår studie.

⁵⁴ Revstedt, 2002

inte eller tror sig inte kunna förändras. En latent motiverad person kan få gränser och struktur runt sig som förhindrar honom/henne att vara utagerande vid tvång under den tid klienten befinner sig på institution. Dock när klienten kommer tillbaka till sin hemmiljö så återvänder klienten till samma mönster igen och ser bara de destruktiva vägarna. Är klienten däremot manifest motiverad så finns det resurser till förändring inom personen och dessa är då större än de destruktiva krafterna. Personen anser sig då ha valmöjligheter och tror sig kunna förändras, även om det skulle vara under tvång⁵⁵.

Tanken med att skapa förändring⁵⁶ är att återskapa det "jag" som skulle ha varit om inte en påverkan existerat, exempelvis bortträngningar. Det finns även teorier som innebär arbete med signifikanta händelser och genom en bearbetning av detta skapas förändring i beteendet hos personen. Det finns förändringsteorier som riktar sig till att förändra individen ensam och inte tillsammans med omgivningen men det finns också teorier som ämnar förändra på ett större plan. Dessa kallar Bernler och Johnsson⁵⁷ för strukturella teorier och målet för dessa är att skapa förändring på den högre nivån för att sedan förhoppningsvis skapa förändring längre ner i den hierarkiska stegen, såsom hos grupper och individer, genom samhällets förändring. Förändringen som sker kan således få påverkan på fler system utöver det egna oavsett om det är medvetet eller ej.

Omgivningen innebär en mängd prövningar både för individer och grupper och inte minst för de system som bildats. Bernler och Johnsson⁵⁸ tar också upp skillnader mellan fungerande och malfungerande system i form av anpassningsförmåga, adaptation. Hur väl systemet klarar av anpassning avgör hur välfungerande det är. Kraven på systemet ändras ständigt och graden av adaptivitet måste vara hög för att kunna räknas som ett fungerande system. Genom adaptation skapas förutsättningar för att klara de prövningar som systemet utsätts för. Ett system som inte har hög anpassningsförmåga förändras heller inte. Det sägs då att systemet har en negativ självbild. Behandling blir ett sätt att försöka förändra den negativa självbilden och skapa ett beteende som är öppet för förändring. Det innebär dock inte att någon förändring kommer att ske. Anpassningen kan ses som ett sätt att undvika mer grundläggande förändring. Bernler och Johnsson⁵⁹ beskriver anpassningen som en överlevnadsstrategi och inte som en utvecklingsstrategi. Watzlawick⁶⁰ talar om förändring och lösning, där en förändring kan åstadkomma en lösning på ett problem. Om man försöker hitta en lösning genom en förändring av första ordningen, som egentligen kräver

⁵⁵ Revstedt, 2002

⁵⁶ Inom den psykoanalytiska skolan. Bernler & Johnsson, 2001

⁵⁷ Bernler & Johnsson, 2001

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Watzlawick et al., 1996

en förändring av andra ordningen, kommer problemet bara att förvärras eller också blir förändringen problemet.

Skillnaden på förändringar av första och andra ordningen är vart förändringarna sker. En förändring av första ordningen innebär att omständigheter och processer är de samma som innan förändringen skedde. Förändringen innebär inte bestående förändringar utan förändringar som i stort sett sker omedvetet. Att byta miljö för att undvika problem eller att äta medicin för sömnbesvär utan att engagera sig i varför man har sömnproblem, är en förändring av första ordningen. En förändring av andra ordningen innebär en förändring av systemets struktur. Förändringen påverkar systemet och de som omfattas av det - systemet blir aldrig som det var. Ett exempel är att lokalisera problemet och försöka titta på sin egen påverkan och hitta lösningar utifrån det⁶¹.

För att ett icke-adaptivt system ska kunna förändras krävs att förmågan till förändring påverkas. Det här kallas *metaadaptation* och är en förändring av andra ordningen. Processerna inom systemet måste förändras och nya måste skapas, för att kunna möjliggöra en andra ordningens förändring. För ett fungerande system är dessa processuella förändringar genomförbara eftersom det finns strategier och tillräckligt med flexibilitet för att klara förändringarna⁶². För ett malfungerande system blir det svårt att hantera dessa situationer, som ofta kännetecknas av olika kriser⁶³. Fungerande system klarar situationerna genom att ständigt utvecklas samtidigt som de utvecklas av kriserna. Ett malfungerande system har inte utvecklats tillräckligt mycket för att klara olika typer av krissituationer och kan då inte heller utvecklas genom dessa⁶⁴.

Bernler och Johnsson⁶⁵ menar att det borde vara tänkbart med en förändring av tredje ordningen. Denna förändring skulle innebära förändring av metaadaptiviteten och därmed en förändring av systemets egen självuppfattning och bedömning av sig självt. I ett malfungerande system finns det ofta negativa självbilder och individerna uppfattar sig själva som hopplösa och värdelösa för andra. Ibland finns inget hopp om förändring, det är då upp till den professionella att vara en katalysator för en förändring av tredje ordningen⁶⁶.

⁶¹ Bernler & Johnsson, 2001/Watzlawick et al., 1996

⁶² Metaadaptivitet

⁶³ Cullberg, 2003, beskriver psykisk kris som ett tillstånd som man befinner sig i om man råkat in i en sådan livssituation att ens tidigare erfarenheter och inlärd reaktionssätt inte är tillräckligt för att man skall förstå och psykiskt bemästra den aktuella situationen.

⁶⁴ Bernler & Johnsson, 2001

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

3.4 Utvärderingsforskning

Utvärderingsforskning kan definieras som ett sätt att medvetet ta ställning till frågan om en social verksamhet⁶⁷ fungerar eller inte. Det man gör då är att kontrollera om verksamheten har uppnått önskad effekt det vill säga att man undersöker om verksamheten har uppnått de bestämda mål som sattes upp innan verksamheten påbörjades⁶⁸.

Bell⁶⁹ nämner tre olika orsaksprocesser kopplat till effekten av verksamheten. Det är meningen att mellan verksamhet och mål skall strukturer och handlingsutrymmen påverkas på ett sådant sätt att önskad effekt skall uppstå. Den första av Bells processer är när en verksamhet lyckas. Verksamheten sätts då igång och orsakar en process som leder till önskad verkan, till den effekt man vill ha. För att beröra den andra processen säger Svenning⁷⁰ att den vanligaste orsaken till att en verksamhet misslyckas är när uppdragsgivaren har gjort en felaktig analys av effekten. Bell⁷¹ skriver om detta genom att benämna de teoretiska grunder som en verksamhet är uppbyggd på. En verksamhet är alltid uppbyggd på så kallade premisser, teoretiska idéer, som vill påverka och kontrollera tillstånden till exempel sociala beteenden mot en viss riktning. Ibland påbörjas verksamheten utan att uppnå de önskade effekterna men det har ändå skett en inverkan på strukturer och det har satt igång processer inom systemet. Den sista av de tre orsaksprocesserna enligt Bell är när hela verksamheten misslyckas genom att ingenting påverkats. Inga strukturella förändringar sker, inga processer startar och ingen önskad effekt nås⁷².

Vedung⁷³ anser att det finns problem med utvärdera effekten av en verksamhet. Han beskriver att det bland annat finns ett isoleringsproblem, där det gäller att avskärma situationen från andra mekanismer så att förändringsresultat med säkerhet kan tillskrivas just den aktuella insatsen. Det anses vara omöjligt att avskärma situationen då det finns många olika faktorer som kan påverka ett system, en effektanalys ska kunna påvisa kausala samband⁷⁴. Vedung⁷⁵ skriver även att effektmätning kan förefalla vara lockande lätt. Det resultat som framkommer efter att en verksamhet genomförts jämförs med ett resultat som skulle ha blivit om insatsen inte utförts, ett referensalternativ. Problemet är att sådana kontrafaktiska tillstånd aldrig med säkerhet kan fastställas. Det går inte att säga att utan

⁶⁷ Med verksamhet menas här exempelvis behandling med individuella mål eller utredningshem.

Svenning, 2003

⁶⁸ Svenning, 2003

⁶⁹ Bell, 1975

⁷⁰ Svenning, 2003

⁷¹ Bell, 1975

⁷² Ibid./Svenning 2003

⁷³ Vedung, 1998

⁷⁴ Nilstun och Hermerén, 1984

⁷⁵ Vedung, 1998

insatsen skulle A eller B hända då det är fakta som aldrig har hänt och därmed går det inte att göra någon sann jämförelse⁷⁶.

3.5 Utredningsforskning

Utredning definieras som ett projekt som syftar till att sammanställa information kring en fråga⁷⁷. Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden⁷⁸. Lagen säger att myndigheter har ett utredningsansvar. Detta ansvar innebär att de är skyldiga att se till att varje ärende är tillfredsställande utrett och kartlagt innan beslut fattas⁷⁹. En utredning ska ges den omfattning att den kan leda till ett sakligt korrekt beslut. Detta innebär att det finns krav på objektivitet, opartiskhet och lika behandling av medborgarna⁸⁰. Omständigheterna runt det ärende som utreds avgör vad utredningen i sak ska innehålla. I en del fall finns redan bestämmelser för vad utredningen ska innehålla⁸¹. Exempelvis finns i LVU 32 § att det bör finnas en läkarundersökning av barnet. Johnsson⁸² skriver att det kanske har blivit mer särskilda utredningsenheter än tidigare inom socialtjänsten och att det är ett tecken på ett allt mer positivistiskt kunskapsideal. Informationen ska vara så saklig och objektiv som möjligt för att garantera rätts säkerheten. Utredaren ska utreda och ingenting annat. Dock skriver Johnsson att många utredare lägger upp sitt arbete på annat sätt och bygger upp en relation med sin klient och vill nå förändring under utredningsprocessen⁸³.

Edvardsson⁸⁴ skriver att en utredning kan studeras som en process där frågeställningar samt hypoteser föds och där också uppgifter för att besvara dessa skapas, prövas, analyseras och tolkas. Detta kräver en rutinmässig dokumentation och kontroll över utredningen och data som framkommer. Han skriver även att det i en utredning är viktigt att utredaren är medveten över de möjliga fel som kan finnas i både de inkomna eller tillskapade uppgifterna. Edvardsson menar också att det material och den analys som utredaren för fram ska ha relevans till det syfte och frågeställningar som satts upp. Frågeställningarna är ofta det som avgör vilka observationer som är betydande för utredningen. De får ändras eller utökas under tiden en utredningsprocess fortgår och ibland kan det vara bra att se utanför ramarna för att upptäcka information som utredaren annars inte skulle uppmärksamma. Däremot kan det finnas olika uppfattningar bland utredare vad som räknas vara relevant

⁷⁶ Vedung, 1998

⁷⁷ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Utredning>

⁷⁸ SoL 11:1

⁷⁹ Edvardsson, 2003

⁸⁰ Prop 1979/80:1/ RF 1 :9 & Clevesköld et al., 2004

⁸¹ Clevesköld et al., 2004

⁸² Johnsson i Bernler et al., 2003

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Edvardsson, 2003

information. Det kan bero på olika teoretiska synsätt och hypoteser. Något annat som Edvardsson tar upp är validiteten i en utredning, det vill säga om uppgifter kan användas till slutsatser om det saken gäller, om uppgifter och eventuella analyser har samband med det som skall bedömas. För att få validitet krävs att uppgifter och tolkningar är tillförlitliga och att ett påvisbart samband föreligger med det som saken gäller. Antaganden och dolda evidens får inte förekomma då det strider mot rättsäkerheten. Vid behandling däremot gäller andra premisser, då till exempel antaganden får förekomma⁸⁵.

Billquist⁸⁶ säger att utredning är en av handläggningsfaserna vid en klients väg genom socialtjänsten. Hon anser att processen som startar är något mer än bara informationsinsamlande, utredningen omfattar både handläggning genom det juridiska administrativa och utredarens faktiska handlande och förhandlande i kontakten med klienten. Hon anser att det finns ärenden där gränsen mellan utredning och behandling tenderar att suddas ut. Utredningen blir en process mellan den som utreds och utredaren och att processen innefattar behandlande inslag⁸⁷. Johnsson⁸⁸ går närmare in på denna tendens och skriver att det finns en klar relation mellan utredning, behandling och förändring. Hon anser att vi måste skapa en helhetsbild genom utredning där vi kan lägga märke till de problemskapande processerna, dess yttringar och möjliga orsaker. På så sätt kan vi bedöma klientens hjälpbehov och/eller klientens önskade tillstånd. Det är en kontinuerlig process att samla in information och det kan ibland vara svårt att avgränsa vad som är behandling och vad som är utredning under denna tid. Det kan dock vara nödvändigt eller vara till sin fördel att vid vissa tillfällen skilja begreppen för att underlätta för de inblandade och klargöra situationen för klienten⁸⁹.

Johnsson⁹⁰ menar att det finns en skillnad mellan utredningar genom att de har olika karaktärer och utförs under olika premisser. Frivilliga utredningar skiljer sig mot en utredning där barn misstänks fara illa och där anmälan inte kommit från klienten utan istället från utomstående. Syftet är då att se om insatser är nödvändiga eller inte och en sådan utredning kan ske både frivilligt eller under tvång. Hon menar att även vid utredningstvång finns det som mål att det ska ske en förändring för klienten. Ett exempel som framhålls är då en anmälan om att barn misstänks fara illa oftast är ett tecken på att familjen befinner sig i en krissituation. En sådan situation kan vara en grund för att inleda ett förändringsarbete. Men en utredning kan även innebära att en kris sätts igång i familjen.

⁸⁵ Edvardsson, 2003

⁸⁶ Billquist, 1999

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Johnsson i Bernler et al., 2003

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

Petersson⁹¹ skriver att familjer som ställs inför ett möjligt hot om separation hamnar i kris. Det gäller då som Johnsson uttrycker det ”att utnyttja denna kris som en språngbräda till förändring”⁹². Johnsson menar att förändringen kan handla om att ett hopp om förändring har väckts inom familjen. Utredaren påverkar familjesystemet till förändring redan i det första ögonblicket då utredaren blivit insläppt i systemet och sedan när utredaren är en del av det⁹³.

Olson och Petitt⁹⁴ är av en annan mening än Johnsson. De anser att utredningsförfarandet och förändringsarbetet har olika syften. De krav och förväntningar som finns utskiljer sig från varandra. De menar då att det inte går att förvänta sig att specifika förändringar kommer att ske när man utreder men de utesluter inte heller helt att förändringar kan ske under utredningstiden. Johnsson⁹⁵ håller dock fast vid att en utredning startar en process vars övergripande mål är att åstadkomma en förändring till det bättre. Hon tror att de flesta utredningar som utgör led i myndighetsutövning utförs med en avsikt att det ska föra med sig en gynnsam systemförändring och att detta sker i samarbete med de inblandade, mer än vad hotet om tvångsinsatser antyder. Tvångsingripande leder dock enligt Johnsson till en manipulation av systemets struktur, där systemet egentligen behåller sin informella struktur. Det kan också vara på det sättet att systemet går in i försvarsställning och omstrukturerar sig mot ingrepp, systemprocesserna bevaras då i den till viss del nya situationen. En förändring av strukturerna som upprätthåller problemen har därmed inte kommit till stånd, en förändring av första ordningen⁹⁶. Trots det kan det ha förekommit en god intention med myndighetsutövningen från utredarens sida⁹⁷.

Edvardsson⁹⁸ påpekar att det alltid finns uttalade och outtalade förväntningar från utredaren till den eller de som utreds. Det sker så kallade samkonstruktioner och det räcker med utredarens medverkan och påverkan för att det ska bli en förväntningseffekt. ”Utredarens övertygelse kommer att slå igenom i sättet att söka uppgifter, i sättet att påstå, fråga, tolka samt i analys och bedömning”⁹⁹. Edvardsson säger att ett effektivt sätt att få fram ”symtom” hos barn och vuxna är genom myndighetsutövning, exempelvis omhändertagande eller ta in barn på utredningshem. Oftast tolkas inte symtomen som en förväntningseffekt av myndighetsutövningen utan istället som en yttring av föräldrar och hemmiljö. Vad en

⁹¹ Refererad i Johnsson i Bernler et al., 2003

⁹² Johnsson i Bernler et al., 2003 s 46

⁹³ Johnsson i Bernler et al., 2003

⁹⁴ Olson & Petitt, 1995

⁹⁵ Johnsson i Bernler et al., 2003

⁹⁶ Watzlawick, 1996

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Edvardsson, 2003

⁹⁹ Ibid. s 93

person tänker, känner och hur den handlar är beroende av hur andra människor i situationen agerar, av egen inläring och av hur miljön är arrangerad¹⁰⁰.

Utredningsarbetet kan enligt Johnsson¹⁰¹ bedrivas från två olika positioner. Den ena är *utifrån* det system som ska studeras och den andra är *inifrån* systemet. När vi ser på systemet *utifrån* förutsätter vi att det finns en objektiv verklighet, där vi kan få så sann kunskap som möjligt. Det centrala från utredarens sida är att hålla sig neutral. Utredaren skall också undvika att bli subjektiv och ingå djupare relationer. Utredaren ska vara objektiv så att hon/han inte påverkar dem som skall utredas. Utredarens uppgift är att samla in fakta och sedan pröva dessa till den frågeställning eller hypotes som hon/han haft innan utredningen. Hon/han bör även komma fram till hållbara förklaringar vad gäller orsaken till problemen. Utredaren som intar denna position blir en expert som ensam tar ansvar för utredningens genomförande¹⁰².

Runt omkring oss finns alltid människor som tror sig vara ”experter” och dessa har alltid en förklaring till andra människors beteenden och händelser. Detta anser Petitt och Olson¹⁰³ och de varnar för att inte se på dessa åsikter med kritiska ögon. Varje observatörs grundantaganden, bygger på olika ursprung och sammanhang som till exempel biologi, sociologi och humanism. Vad dessa ”experter” talar om säger endast något om dem själva. Petitt och Olson skriver att det är ”omöjligt att med säkerhet uttala sig om varför en människa gör som hon gör, vad hon kommer att göra i framtiden eller vad orsaken till hennes problem är”. De säger också att ”det är när någon upplever ett problem som det finns ett problem¹⁰⁴”, inte annars.

Johnsson¹⁰⁵ tar i det följande upp att utreda systemet *utifrån* den andra positionen, det vill säga *inifrån*. Detta synsätt är mer förståelsefokuserat eller har ett konstruktivistiskt perspektiv. Här anser utredaren att det inte finns någon sann kunskap utan istället bara subjektiva verkligheter. ”Den enda verkligheten som finns är den som vi, var och en, konstruerar i vårt sociala sammanhang”¹⁰⁶. Utredarens arbete blir då att försöka tolka och förstå de olika aktörerna som är aktuella med hänsyn till deras subjektiva verklighet. Ingen har tolkningsföreträde på vems verklighet som ska gälla, utan de som undersöks måste bli delaktiga i utredningen och ta sitt ansvar för att den ska bli så bra som möjligt. Utredaren har ett övergripande ansvar för utredningsprocessen men hon/han är ingen expert. Utredaren arbetar för att bli en del av systemet och inta en *inifrån*position, där hon/han försöker skapa

¹⁰⁰ Edvardsson, 2003

¹⁰¹ Johnsson i Bernler et al., 2003

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Petitt & Olson, 2005

¹⁰⁴ Ibid. s 103, 133

¹⁰⁵ Johnsson i Bernler et al., 2003

¹⁰⁶ Ibid. s 49

en dialog där det kan nås förståelse och meningsfulla samband kan ses. En utredare kan även använda sig av båda positionerna om det kan gynna utredningen¹⁰⁷.

¹⁰⁷ Johnsson i Bernler et al., 2003

4. METOD

I detta kapitel kommer författarna att redovisa för hur studien gått till samt att knyta detta till vetenskapliga metodologiska arbetsätt.

Viktigt att påpeka är att det inte gjorts en utvärdering av Trollbackens verksamhet utan att vi endast tagit del av socialsekreterares åsikter kring hur de har upplevt Trollbackens arbete. Vi har inte jämfört socialsekreterarna åsikter med hur personalen faktiskt arbetar på Trollbacken. Det kan bli problematiskt att då använda sig av begreppet utvärdering. Vi författare tar utgångspunkt i hur socialsekreterare värderar Trollbacken och inte hur verksamheten faktiskt fungerar.

4.1 Val av metod

Metoden för studien har ett explorativt¹⁰⁸ och deskriptivt¹⁰⁹ synsätt och grundar sig på en kvalitativ ansats. Kännetecknen för en kvalitativ forskning är att få tillgång till berättelser eller handlingar om/av det studerande subjektet/fenomenet. Detta kan ske verbalt eller genom skrivna handlingar och genom iakttagelser kan forskaren tolka och analysera materialet. Tillvägagångssätten för att kunna ta del av empirin är exempelvis olika former av observationer och intervjuer. Målet är att forskaren ska kunna skapa sig en helhetsbild som bidrar till att kunna uppleva situationen på samma sätt som den studerade¹¹⁰. En kvantitativ studies mål är att sammanfatta insamlad data till förklarande statistiska mått och på så sätt se eventuella samband och utifrån det kunna generalisera. I en kvalitativ studie försöker forskaren snarare exemplifiera än att generalisera för att sedan dra mer eller mindre långtgående slutsatser av exemplen¹¹¹. Författarna till studien är intresserade av att ta del av de åsikter och berättelser som intervjupersoner kan ge om fenomenet. Därför var valet av att göra en kvalitativ studie lätt, de statistiska värdena var inte av betydelse.

För att kunna svara på frågeställningarna krävs att materialet analyseras via de teorier och presenterade forskningar¹¹² som redovisats tidigare. På detta sätt skapas en bild av upplevelserna som gör det möjligt att komma fram till en analys av resultat¹¹³. Problemet med en kvalitativ studie är att forskaren aldrig kan uppnå en hundra procentig säkerhet, det finns alltid en risk att det inte förhåller sig så som forskaren tror, att han/hon har missuppfattat. Detta beror på att den bygger på empiri och inte logik.

¹⁰⁸ Undersökande, Svenning, 2001

¹⁰⁹ Beskrivande, Svenning, 2001

¹¹⁰ Larsson i Larsson et al., 2005

¹¹¹ Svenning, 2001

¹¹² Utrednings- och utvärderingsforskning

¹¹³ Larsson i Larsson et al., 2005

Empirin i uppsatsen består av det iakttagna, nämligen de intervjuer med socialsekreterare som gjorts för att få ett material att arbeta med¹¹⁴.

4.2 Teoriernas påverkan

En kvalitativ studie använder sig av teorier för att styra tolkningen av data samt att placera in fenomenet i ett större sammanhang¹¹⁵. Vanligt är att låta teorierna växa fram ur det inhämtade materialet, induktiv strategi. Teorierna hjälper forskaren förstå materialet när det ska analyseras, de påverkar inte materialinsamlandet. Naturligtvis går det också att göra tvärtom; att teorierna får bestämma vad som ska fokuseras på vid inhämtande av materialet, deduktiv strategi¹¹⁶. Viktigt är dock att påpeka att förförståelsen och den redan inhämtade kunskapen med all säkerhet har effekt inte bara på materialinsamlandet utan på hela studien¹¹⁷. Denna studie är *induktiv*. Vi har sett under materialinhämtandet att vissa frågor varit mer centrala för oss än andra och har valt teoretiska ramar utifrån det.

4.3 Urval

I kvalitativa studier är det vanligast med urvalsundersökningar, då totalundersökningar blir för resurskrävande (framförallt tidsaspekten) och det blir då ett så kallat selektivt urval av studieobjekt. Det finns inga regler om hur urvalet ska gå till¹¹⁸. Populationen i vår studie utgjordes av alla de ansvariga socialsekreterare som placerat på Trollbacken under de år som institutionen har funnits, en totalundersökning skulle ha innehållit intervjuer med alla dessa socialsekreterare. Kontaktuppgifter till dessa personer fick vi genom Trollbacken. Diskussionerna kring hur urvalet skulle ske koncentrerades till vilket år som var mest lämpligt, då en totalundersökning var omöjlig att göra. Anledningar till detta var framförallt att det skulle vara omöjligt att få tag på handläggande socialsekreterare från alla de år som Trollbacken funnits och dels för tiden för denna studie är begränsad till ett få veckor. En enkätundersökning hade i det fallet varit mer lämpligt att göra.

Det var viktigt för oss att få tag på socialsekreterarna som var handläggare för ärendet då eftersom vi var intresserade av tankar kring placeringen. Detta innebar en begränsning i hur långt tillbaka vi kunde gå. Då vi märkte att det var svårt att få tag på socialsekreterare ställde vi oss frågan om detta skulle innebära att vi var tvungna att välja ärenden från mer än ett år. Vi var tvungna att ha ett tillräckligt antal med ärenden för att kunna göra ett mer omfattande arbete. De riktlinjer som getts från handledare var att studien skulle innehålla ett minimum på sex intervjuer. Urvalet begränsade sig till år 2004 och konsekvenser av detta

¹¹⁴ Thurén, 1991

¹¹⁵ Svenning, 2003

¹¹⁶ Larsson i Larsson et al., 2005

¹¹⁷ se vidare i avsnitt om förförståelse

¹¹⁸ Larsson i Larsson et al., 2005

grundar sig på att de tre år som gått har med all sannolikhet påverkat material vi fått in. Tre år en är lång tid för socialsekreterare med tanke på hur många ärenden som de processar under ett år. Tiden påverkar mängden ihågkommen information om ärendet på Trollbacken på ett negativt sätt.

4.4 Genomförande

De tolv ansvariga handläggarna från placeringarna år 2004 fick ett brev¹¹⁹ av oss där vi beskrev syftet med uppsatsen och en fråga om de var intresserade av att medverka. En vecka efter att brevet skickats ut tog vi telefonkontakt med socialsekreterarna för att boka intervjutillfällen. Flera socialkontor tog kontakt med oss redan under de första dagarna för att meddela att de inte kunde medverka. Vi hade svårt att få tag på de ansvariga socialsekreterarna eller deras efterträdare när vi tog den telefonkontakt som vi hade utlovat i brevet¹²⁰. Flera av de intervjuade socialsekreterarna var inte ansvariga för ärendet under hela placeringen och ingen av dem hade en pågående kontakt med familjerna. Detta innebar svårigheter i att få klarhet i några av våra frågor. Resterande bortfall bestod i byte av arbetsplats, mammaledighet, tidsbrist samt ovilja att ställa upp. Totalt blev det sex intervjuer med handläggande socialsekreterare. Intervjuerna ägde i fem fall rum på socialsekreterarnas arbetsplatser och en intervju skedde på Institutionen för socialt arbete i Göteborg. Vi föreslog själva, i telefonsamtalet, att vi hade för avsikt att ta oss till de olika städerna för att underlätta för socialsekreterarna då uppfattningen är att de har ont om tid.

4.5 Förförståelse

Thurén¹²¹ skriver att vi inte kan förstå något utan förförståelse, det är våra tankar/fördomar om hur något befinner sig oavsett om det är sant eller inte. Förförståelse är den förhandskunskap vi har när det gäller språkfärdigheter, livserfarenhet och om kännedom vi haft om ämnet för att kunna förstå texten. Förförståelsen revideras genom kunskap vilket leder till verklig förståelse, det kallas också för hermeneutisk spiral¹²² då förförståelse och erfarenhet förutsätter varandra. Oavsett om vi är medvetna om vår förförståelse eller inte påverkar den vårt arbete med studien. Vi har haft olika ingångar till denna studie och den kunskap vi redan har påverkar vår tolkning av resultatet. Samtidigt som vi har tankar, medvetet eller omedvetet, om hur resultatet kan se ut. Genom litteraturläsning och intervjuerna har dock förförståelsen antingen förankrats i ny kunskap eller reducerats till enbart fördomar. Den författare som har en anknytning till Trollbacken har en bild av hur arbetet bedrivs och uppfattningar om vad socialsekreterare tycker om det. Det i sin tur

¹¹⁹ Bilaga 1

¹²⁰ Se bilaga 1

¹²¹ Thurén, 1991

¹²² Ibid., se avsnitt om Hermeneutik

påverkar de andra två författarna som inte har liknande erfarenheter. Vi har alla fått denna bild reviderad genom intervjuerna både i såväl positiv riktning som negativ. Förståelsen av texten påverkar läsarens självförståelse, medan läsarens förståelse av sig själv och sin värld påverkar tolkningen av texten. Vikström¹²³ menar att det finns en fara med förförståelsen eftersom den kan styra och vinkla tolkningsprocessen. Men att det trots det är ett oundvikligt villkor för att nå förståelse.

4.6 Genomförande av intervjuer

Kvale¹²⁴ skriver att den kvalitativa forskningsintervjun bygger på ett vardagligt samtal men är professionellt, vilket gör att intervjun blir en mycket specifik form av samtal. Intervjun är ett samtal med struktur och syfte. Genom intervjun får forskaren veta den intervjuades synvinkel av en erfarenhet och försöker förstå den intervjuade ur dennes livsvärld. Kvalitativ forskningsintervju är som Kvale säger, halvstrukturerad. Han menar då att den varken är ett helt öppet samtal eller ett strängt strukturerat frågeformulär. Larsson¹²⁵ nämner tre typer av intervjustrategier; *den informella konversationsintervjun*, *den allmänna intervjuguiden* och *den standardiserade intervjuguiden med öppna frågor*. Kortfattat innebär dessa tre strategier olika nivåer på struktur i intervjutillfällena. Den *allmänna intervjuguiden*, som vi använt oss av, innehåller teman som ska besvaras men ordningen har ingen betydelse. Det viktiga är att dessa besvaras för att täcka in området som är av intresse för att kunna jämföra intervjuerna. Ofta följs intervjun upp med en konversation som får en kompletterande karaktär.

Forskningsintervjun omvandlas av oss författare till texter som sedan tolkas¹²⁶. Det finns många olika sätt att genomföra intervjuer på, fördelen med kvalitativa intervjuer är öppenheten¹²⁷.

De intervjuer som genomfördes gjordes med hjälp av en intervjuguide¹²⁸ vilken innehöll frågor som vi ansåg relevanta i samband med frågeställningarna. Intervjuerna blir till viss del systematiska genom intervjuguiden då det ställs samma frågor till alla intervjupersoner men dock inte helt då strukturen inte behöver vara densamma vid intervjutillfällena¹²⁹. Bandspelare har använts vid alla tillfällen då vi träffat socialsekreterare. Intervjuerna har sedan skrivits ut i sin helhet av oss. Genom att spela in intervjuerna förhindrar vi informationsförlust på grund av bristande dokumentföring eller glömska vid själva tillfället.

¹²³ Vikström, 2005

¹²⁴ Kvale, 1997

¹²⁵ Larsson i Larsson et al., 2005

¹²⁶ Se vidare i avsnitt om Hermeneutik

¹²⁷ Kvale, 1997

¹²⁸ Bilaga 2

¹²⁹ Svenning, 2003

Tanken med guiden var att vid analyserandet av materialet kunna tematisera frågorna för att få en överskådlighet och systematik i analysen¹³⁰. Intervjuguiden skickades via e-post eller via brev till socialsekreterarna innan intervjutillfället i försök att effektivisera tiden och säkerhetsställa att vi skulle få fram den information vi var ute efter. Intervjuerna bestod alltid av två av de underskrivna författarna samt den handläggande socialsekreteraren då placeringen var aktuell. Vid en av intervjuerna närvarade även den socialsekreterare som nu var ansvarig för ärendet, dock utan att delta i intervjun. Innan intervjutillfället hade vi bestämt vem som skulle leda intervjun, den andra skulle föra anteckningar samt komplettera med frågor utanför guiden om detta ansågs vara av intresse. Intervjustrategin kan därmed benämnas som en *allmän intervjuguide* där teman styr intervjun men där strukturen inte är av allra högsta betydelse¹³¹.

Frågorna i guiden utgörs av tre kategorier; faktafrågor, bedömningsfrågor samt värderingsfrågor. De svar vi fick genom faktafrågorna skulle vi kunna ha hittat i journaler angående familjerna men det var inte möjligt på grund av sekretesskäl. Dock får vi ta konsekvenserna av att få denna information av socialsekreterarna istället, då vi är medvetna om att tiden påverkar minnet. Socialsekreterarna är experterna på området och det är deras berättelser som vi bildar vår analys av. Trots det ovanstående är det viktigt att komma ihåg att de inte är allrådande¹³².

4.7 Hermeneutik

Författarna till uppsatsen har tolkat intervjuerna och för detta ändamål valdes den hermeneutiska tolkningsmodellen. Hermeneutiken är en förklaringskonst som studerar tolkningen av texter¹³³. Enligt Kvale¹³⁴ är dess syfte att vinna en giltig och gemensam förståelse av en texts mening. Tolkning innebär en hermeneutisk bäge från den första lyssnande förståelsen, via en kritiskt analyserande förklaring, till en fördjupad, tillämpad förståelse¹³⁵. För det mesta finns det en svag uppfattning om texten som helhet, men genom att tolka delarna kan man sedan gå tillbaka till helheten för att förstå den bättre. Kvale¹³⁶ skriver att det är vanligt i den kvalitativa intervjun att först läsa igenom intervjun för att skaffa sig en generell meningsbild. Efter det går man tillbaka till teman och särskilda uttryck för att utveckla deras mening, för att igen sedan gå tillbaka till den mer helhetliga

¹³⁰ Svenning, 2003

¹³¹ Larsson i Larsson et al., 2005

¹³² Svenning, 2003

¹³³ Thurén, 1991

¹³⁴ Kvale, 1997

¹³⁵ Vikström, 2005

¹³⁶ Kvale, 1997

meningen av intervjun i ljuset av delarnas fördjupade mening och så vidare¹³⁷. Vi måste veta vad meningen - syftet med vår tolkning är, på så sätt får det vi undersöker en riktning eller avsikt och mål. Syftet styr vad det är vi väljer att se i texten. De flesta texter och handlingar är sådana att de kan ge flera tolkningar, så kallad tolkningspluralism och ingen av dem kan sägas vara den enda riktiga¹³⁸.

4.8 Validitet och reliabilitet

Dessa två begrepp utgör ett sätt att mäta arbetets pålitlighet och tillförlitlighet. Som vi tidigare har framhåvt kan vi inte nå en hundra procentig säkerhet då vi tolkar vårt material¹³⁹. Det går däremot att påverka genom att sträva efter så hög validitet och reliabilitet som möjligt. Fokus ligger på att kunna besvara de frågeställningar som anges i syftet genom de metoder vi valt att använda. De frågor vi arbetat fram i intervjuguiden är av relevans för att korrekt kunna besvara frågeställningarna. Frågorna utgör därmed validiteten då det är de som styr informationsinhämtningen¹⁴⁰. Intervjuguiden är även till för att samma frågor ska ställas vid alla intervjuer. Intervjuerna har inte letts av en och samma person utan uppgiften har roterat i gruppen. Guiden blir då ett instrument för att säkerhetsställa informationsinhämtningen. På grund av att olika konstellationer har använts av författarna under intervjuerna kan även detta påverka informationen vi samlat in. Inspelningen av intervjuerna får funktionen som ett externt minne. Vi är olika som människor och har även olika ingångspunkter och intressen som kan styra intervjuerna. Allt detta påverkar reliabiliteten i arbetet, både positivt och negativt. Enkelt beskrivet skulle en helt annan forskare få samma resultat om forskaren går till väga på samma sätt. I en kvalitativ studie är validiteten av största vikt. Dock är reliabiliteten inte att förringa då vi mäter tillförlitligheten i studien genom sättet informationsinhämtningen skett på. Ett sätt som skulle ha kunnat öka reliabiliteten i vårt arbete hade varit vad Svenning¹⁴¹ benämner som metodtriangulering. Metodtriangulering innebär att se frågorna ur olika infallsvinklar, det vill säga att ställa samma fråga på olika sätt. I vårt fall hade denna triangulering skett genom en kombination av kvalitativ och kvantitativa data för att jämföra resultaten och därigenom påverka reliabiliteten. Däremot har vi på flera ställen i intervjuguiden haft frågor som höjer validiteten då frågorna ställs på olika sätt runt samma ämne.

¹³⁷ Kvale, 1997

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Thurén, 1991

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Svenning, 2003

4.9 Analysstrategi

En kvalitativ analys ska enligt Svenning¹⁴² förankras i teori och begrepp. Teori och begrepp styr tolkningen i analysen och kan på så sätt innebära att forskaren ser nya intressanta begrepp. Det finns olika strategier för att utforma grunden till en analys. De här strategierna ska inte förväxlas med de strategier som utgör teorins betydelse på materialinhämtandet¹⁴³. I denna studie ledde materialet fram till teorier och begrepp som vi ansåg var intressanta, utifrån dessa skapade vi oss en bild av hur analysen skulle framställas och vad den skulle innehålla. Empirin vi tagit del av filtrerades genom teorierna. De teoretiska begreppen förändring, system, processer, utredning samt utvärdering blev de teman som analysen innehåller och som tolkningen av empirin riktas in på¹⁴⁴.

Svenning¹⁴⁵ redovisar för Neumans metoder för kvalitativ analys, som Svenning anser kan betecknas mer som förhållningssätt. Vår analys omfattas av den metod, process, som Neuman kallar *successiv approximation*. I denna utgår forskaren ifrån kodning av materialet för att till sist kunna exemplifiera sina teman genom de fall som materialet grundar sig på.

4.10 Etiska aspekter på arbetet

Kvale¹⁴⁶ tar upp tre viktiga etiska överväganden som man bör leva upp till i små och stora forskningsrapporter. Ett *informerat samtycke* innebär att intervjupersonerna informeras om syftet med undersökningen. Det är även viktigt att vid första kontakten belysa att deltagandet är helt frivilligt och att intervjupersonen har möjlighet att när som helst välja att avsluta kontakten med författarna. Detta skrevs i brevet¹⁴⁷ som skickades till socialsekreterarna. Vid varje intervju påpekades *konfidentialiteten*, att ingen av intervjupersonerna eller familjerna ska kunna identifieras av utomstående. Vi har avidentifierat socialsekreterarna och familjerna genom att utesluta information som kan härledas till de berörda. Det påpekades också att ljudinspelningarna som gjordes skulle förstöras efter att intervjun blivit utskrivna samt att de utskrivna intervjuerna förstöras då uppsatsen är klar. Kvalet¹⁴⁸ benämning, *konsekvenser*, innebär en skyldighet för författarna att informera om hur uppsatsen skall användas. Vid varje intervju gjordes även en förfrågan om intervjupersonen ville ha ett exemplar av den färdiga uppsatsen. Alla dessa etiska överväganden uttrycktes i brevet som skickades ut till socialsekreterarna¹⁴⁹. Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig

¹⁴² Svenning, 2003

¹⁴³ Induktiv och deduktiv strategi, Larsson i Larsson et al., 2005

¹⁴⁴ Widerberg, 2002

¹⁴⁵ Refererad i Svenning, 2003

¹⁴⁶ Kvale, 1997

¹⁴⁷ Se bilaga 1

¹⁴⁸ Kvale, 1997

¹⁴⁹ Se bilaga 1

forskning¹⁵⁰ har tillämpats via *individskyddskravet* som är den självklara utgångspunkten för forskningsetiska överväganden, då individer inte får utsättas för psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning. Då uppsatsens förberedelser påbörjades fanns ingen klar frågeställning. En tanke från personalen på Trollbacken var att intervjua de familjer som haft kontakt med Trollbacken. Dock övervägdes de etiska aspekterna i detta och den samlade uppfattningen var att familjerna skulle ta skada av detta. Dels för att författarna är oerfarna i situationen och dels den korta period som uppsatsen är fördelad till. Intervjuer med familjerna hade kunnat vara till mer skada än nytta då farhågorna var att man vid intervjuandet drar upp minnen som familjen lagt bakom sig. Därefter hade det varit svårt att vara tillgängliga i efterhand för familjerna, om de skulle vilja ta kontakt. Det grundläggande individskyddskravet kan åskådliggöras genom fyra huvudkrav. Dessa krav är som följer *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Dessa krav har samma innebörd som Kvaless¹⁵¹ tre viktiga etiska överväganden. Forskningsetiska rådet lämnar i sin rapport rekommendationer för etiska principer i forskningsarbetet. Dessa anses inte ha samma tyngd som huvudprinciperna ovan men fungerar dock som förhållningssätt i forskningsprocessen. Här nämns att de intervjuade bör få se analysen av intervjun innan den publiceras samt att man skall erbjuda den intervjuade det slutgiltiga resultatet. Författarna har erbjudit samtliga deltagare en kopia av uppsatsen. Eftersom intervjuguiden enligt oss varit så pass tydligt formulerad ansåg vi det inte nödvändigt att de intervjuade läser igenom intervjuutskriften, då vi analyserar alla intervjuerna tillsammans. En socialsekreterare påpekade att hon inte behövde läsa utskriften av intervjun, men att hon ville ha det slutgiltiga materialet.

4.11 Etiska dilemman

Då Trollbacken gav uppdraget till oss författare fick vi även tillgång till namnen på socialsekreterarna som haft ärenden på Trollbacken år 2004. Vi fick även namnen på familjerna, då vi ansåg att det var ett tag sen familjen varit aktuella på Trollbacken och att socialsekreterarna på grund av tidsaspekten skulle ha svårt att minnas det specifika ärendet. Uppgifterna var vikt för oss eftersom uppsatsen handlade om socialsekreterarnas upplevelser av ärendet år 2004. Vi hade inga tankar på att kontakta familjen i det här läget. Vi förde ett resonemang med oss själva, vår handledare och senare ansvarig på Trollbacken om sekretessen runt familjerna. Vår slutsats blev att konfidentialitetskravet, vi har genom vår forskning, innefattar en sekretess gentemot familjerna. Det var av avgörande karaktär att det endast var socialsekreterarnas perspektiv vi ville fånga angående deras bild runt placeringen på Trollbacken. Information om familjerna skulle behandlas konfidentiellt och

¹⁵⁰ [www dokument] Vetenskapsrådet

¹⁵¹ Kvale, 1997

mycket varsamt. Under arbetets gång har det hela tiden varit ett övervägande där vi inte velat att familjerna på något sätt skulle kunna pekats ut ur den information vi fått eller att några uppgifter skulle vara utelämnande och/eller kränkande för den enskilde. Vid ett tillfälle ifrågasatte en enhetschef vårt arbete. Frågan om sekretessen väcktes igen och diskuterades med handledare, skolan och ansvarig på Trollbacken. Det kan finnas en tveksamhet till att studien fått tillgång till familjernas namn. Namnen raderades ut genast efter kontakt med socialsekreterare. Författarna har inte från några av de intervjuade socialsekreterarna stött på några tvivelaktigheter angående sekretessfrågan.

5. TIDIGARE FORSKNING

Trots att familjebehandling pågått sedan 1960-70-talet¹⁵² har vi funnit få skrivna utvärderingar av arbete med familjer på institution. En stor del av den tidigare forskning som utförts om institutionsplaceringar har handlat om barn- och ungdomsplaceringar, även om det finns stora brister i forskningen¹⁵³. Det finns påfallande få undersökningar om heldygnsinsatser för barn och familjer, både i Sverige och internationellt. En av anledningarna till att forskningen brister är att det är svårt att utvärdera dessa verksamheter¹⁵⁴. Man kan aldrig veta hur familjen sett ut utan placeringen. Ett sätt att genomföra en sådan utvärdering är att ha kontrollgrupper, dock kan inte heller detta ge pålitliga resultat. ”Bristen på metodologiskt bra studier har lett till påståenden om att det inte är möjligt att dra några slutsatser om institutionsbehandling”¹⁵⁵.

Genom att söka på nyckelorden: institution, socialsekreterare och utredning, hittades dock en C-uppsats, rapporter och några få böcker i området, vilka alla påpekar bristen på forskning. En tidigare skrift har hittats om familjeutredning på institution, vilken är skriven av en tidigare anställd på Trollbacken¹⁵⁶. Denna uppsats går in på både praktiska detaljer och teoretiska ramar runt arbetet på Trollbacken. Mårtensson framhåller att redan efter Trollbackens första verksamhetsår stod det klart att efterfrågan på utredningar av familjer var mer eftertraktat än behandlingsuppdrag. Hon kommenterar att socialsekreterare i huvudsak får kontakt med Trollbacken genom kollegor, det professionella nätverket. Hon poängterar också att utredning på institution inte är myndighetsutövning utan att Trollbacken bistår socialsekreteraren, medan ansvaret ligger på socialtjänsten. Utredningen på Trollbacken görs då socialsekreterarna inte kan göra en tillräckligt tillfredsställande utredning på hemmaplan. Hon nämner även att behandlingsärenden förekommer då familjen själv önskar en förändring. Utredningsärenden sker ofta under hot om tvång och tvingar familjerna till att underkasta sig utredningsinsatsen. Mårtensson tar upp en del faktorer som hon tror kan ha påverkat socialsekreterarna till vilken placering de har gjort. Bland annat tar hon upp att socialsekreterarnas arbetsbelastning har ökat och att de inte hinner göra utredningarna på ett tillfredsställande sätt, därmed blir institutionen en avlastning. Även om uppdraget till Trollbacken är en utredning är ofta den primära önskan från socialsekreterarna att institutionen ska fungera som ett skydd för barnet¹⁵⁷. En annan faktor är att socialsekreterare och Trollbacken är tydliga i sina förväntningar på varandra genom det skrivna uppdraget som fungerar som ett kontrakt. Parallellen dras till att ju högre kostnader desto mer förväntar sig socialsekreteraren att få valuta för pengarna.

¹⁵² Hansson, 2001

¹⁵³ Sallnäs, 2000

¹⁵⁴ Andreassen, 2003

¹⁵⁵ Ibid. s. 20

¹⁵⁶ Mårtensson, 1997

¹⁵⁷ Ibid.

Mårtensson¹⁵⁸ menar även att det finns en tradition av misstro mellan socialsekreterare och institutionspersonal. Personalen kan under den korta och intensiva tiden under utredning komma familjen nära. Detta menar hon medför en risk att personalen ”uppslukas” av familjesystemet. Från socialsekreterarnas ”utanförperspektiv” kan de uppmärksamma detta och det kan vara provocerande för personalen. Socialsekreterarna har oftast en större insyn i den hemmamiljö familjen lever i. Men det kan också leda till att socialsekreteraren kan ha svårare att se de resurser familjen har för att hantera sina svårigheter¹⁵⁹.

Ollas Gustafsson¹⁶⁰ har skrivit en C-uppsats om socialtjänstens syn på värdet av utredning på ett utredningshem, Ekbackens barn- och familjecenter i Dalarna. Hennes resultat visar att socialtjänsten tillmäter de utredningar som görs på institutionen ett högt värde. Socialtjänsten följer de rekommendationer om insatser, i stor utsträckning. Hon anser att detta skapar trygghet i socialsekreterarnas svåra och ofta kritiserade arbete. I uppsatsen tar Ollas Gustafsson upp den tidigare forskning hon stött på och nämner Kerstins Palms¹⁶¹ studie om erfarenheter av placering på akut- och utredningshem för barnfamiljer, 1999. Undersökningen visar att rekommendationerna i utredningen följs av de flesta socialsekreterarna. Socialsekreterarna i studien anger att de fått ökad kunskap om familjerna genom placeringen och att institutionspersonalen har lyckas skapa kontakt med familjer som tidigare varit svåra att nå. Detta gjorde att dessa familjer blev mer motiverade att ta emot hjälp. Föräldrafunktionerna förbättrades under tiden på utredningshemmet.

Jonsson¹⁶² har gjort en kvantitativ utvärdering på en akut och utredningsinstitution för ungdomar. Hans resultat visar på att socialsekreterarna tillmäter institutionen en betydelse då utredningarna bekräftat och ytterligare belyst den situation som socialsekreterarna hade kännedom om. Rekommendationerna tillskrivs ett positivt värde och har följts i den mån socialsekreterarna haft möjlighet att bedriva föreslagna insatser.

5.1 Pågående forskning

Under vår tredje vecka i arbetet av uppsatsen kom en ny, oroväckande, forskningsrapport gjord av Barnombudsmannen¹⁶³. På nyheterna berättades att många föräldrar söker hjälp i sitt föräldraskap och att många barn aldrig knyter an till sina föräldrar. Efter denna rapport föreslår Barnombudsmannen till regeringen att kommuner, landsting och regioner ska samverka kring olika modeller för ökat föräldrastöd. Barnombudsmannen menar att det behövs ett generellt stöd men också ett riktat stöd till föräldrar i särskilda situationer. Det kan vara till exempel föräldrar till barn med funktionshinder, föräldrar som befinner sig i en

¹⁵⁸ Mårtensson, 1997

¹⁵⁹ Ibid

¹⁶⁰ Ollas Gustafsson, 2005

¹⁶¹ Refererad i Ollas Gustafsson, 2005

¹⁶² Jonsson, 2001

¹⁶³ [www dokument] Barnombudsmannen 2007

livskris, i en konflikt med barnets andre förälder eller med barnet självt, fosterhemsföräldrar, adoptivföräldrar, samkönade föräldrar, ensamstående föräldrar, nyinvandrade flyktingföräldrar, föräldrar med psykosociala problem, missbruksproblematik eller andra svårigheter. En god och tryggad relation under de första levnadsåren ger ett skydd mot framtida påfrestningar och är en god grund för att utveckla psykisk hälsa. Barnombudsmannen anser att behovet av särskilda insatser för spädbarnsfamiljer med psykisk och psykosocial problematik måste tillgodoses. Det finns många barn i utsatta situationer som löper större risk än andra barn att fara illa. Barn som upplever våld och övergrepp i familjen är kanske den grupp som mest uppenbart far illa. Frivilliga insatser föreslås i större utsträckning än idag, till exempel familjeförskolor som kan hjälpa till att arbeta med anknytningen. Detta för att det inte ska gå så långt som till exempel att en placering av familjen, eller av barnen, blir aktuell¹⁶⁴.

5.2 Tidigare forskning inom Gryning Vård AB

Inom Gryning Vård AB utförs en kontinuerlig kvalitetsutveckling av såväl insatser som personalen¹⁶⁵. Detta för att klienterna skall få de bästa tänkbara behandlingsinsatser och bemötas av kompetent personal med ett genomtänkt etiskt förhållningssätt. Socialtjänsten ska vara nöjd med insatserna och ha möjligheter att komma med synpunkter och på så sätt påverka verksamhetens utveckling. Målet är att Gryning skall stå för högsta kvalitet inom sina olika verksamhetsområden. Gryning har valt en modell för kvalitetsmätning som bygger på att flera olika delar vägs samman. De olika delarna är kundtillfredsställelsenkäten, årliga verksamhetsgenomgångar, verksamhetsstatistik, efterfrågestatistik, klagomålsstatistik och ekonomiskt resultat. Detta redovisas årligen i en kvalitetsrapport för bolaget. Gryning skickar ut kundtillfredsställelsenkäter i samband med alla utskrivningar, vilka ger en bild av hur socialtjänsten uppfattar arbetet. En svårighet i Grynings kvalitetsarbete är dock att finna ett uppföljningssystem som fungerar även för barn- och familjeinstitutionerna och familjehemsverksamheten. Under 2005 och 2006 har Journal Digital¹⁶⁶ prövats på två familjeinstitutioner. I en kontakt med Gryning Vård AB fick författarna uppgift om att Journal Digital fortfarande är på prov på dessa institutioner. Det är fortfarande osäkert huruvida detta skall utvidgas till att innefatta de övriga barn- och familjeinstitutionerna. Problemet är att verktyget är mycket omfattande och krävande. Också vår kontakt på Gryning Vård AB påpekar att det finns få, eller inga, verktyg för att kunna utvärdera arbetet med barn och familjer på ett tillfredställande sätt¹⁶⁷.

¹⁶⁴ [www dokument] Barnombudsmannen 2007

¹⁶⁵ www.gryning.se

¹⁶⁶ Journal Digital är ett utvärderingsverktyg, som innefattar bland annat bakgrundsinformation av familjen, KASAM-test samt samspelet i familjen. Detta studeras genom olika tester och skalor.

¹⁶⁷ Telefonkontakt med Inge Olofsson, kvalitetsansvarig på Gryning Vård AB

Trollbacken använder sig av en trestegsmodell för utvärdering/uppföljning av deras verksamhet. I första steget görs en självutvärdering av det ansvariga teamets eget arbete. Här förbereds frågor inför nästa steg. Det andra steget utförs ungefär tre månader efter att familjen har blivit utskrivna. Här intervjuas socialsekreteraren i frågor som till exempel hur de anser att Trollbacken utförde uppdraget och om hur samarbetet mellan Trollbacken och socialsekreteraren har fungerat. Trollbackens personal intervjuar även de familjer som vill ställa upp på en sådan intervju. Slutligen analyserar personalen resultatet av intervjuerna och drar slutsatser om vad de bör förändra¹⁶⁸.

Av Trollbackens egen utvärdering kan utläsas att de flesta socialsekreterarna varit nöjda med placeringen. Angående samarbetet var alla socialsekreterarna som intervjuades nöjda. De ansåg att personalen varit tydliga och uppskattade de samarbetsmöten som ägt rum under placeringstiden. Personalen hade också varit tydliga med vad som var möjligt/inte möjligt att genomföra i uppdragen, vilket uppskattades av socialsekreterarna. En socialsekreterare upplevde i efterhand att uppdraget hade behövt förändras och önskade att Trollbacken varit tydligare med det under utredningstiden.

Socialsekreterarna uppfattade att Trollbacken varit tydliga i sitt arbete och att upplägget var väl genomtänkt. Alla socialsekreterarna upplevde att de fått svar på sina uppdragsfrågor. Några ansåg att uppdraget var mycket väl utfört och att placeringen på Trollbacken hade inneburit trygghet och avlastning för socialsekreteraren under placeringstiden. En socialsekreterare var inte nöjd med att teamet gått på semester under de sista veckorna av placeringen och att sommarvikarier då tagit över ärendet. Samtliga socialsekreterare var mycket nöjda med det skrivna och ansåg att beskrivningarna varit tydliga. Bedömning och rekommendationer var särskilt uppskattat och bedömningarna uppfattades vara väl underbyggda. Socialsekreterarna uppgav att det var mycket betydelsefullt att familjemedlemmarna upplevt att de blev sedda och lyssnade på¹⁶⁹.

¹⁶⁸ Trollbackens årsredovisning, 2006

¹⁶⁹ Trollbackens årsredovisning, 2004

6. RESULTATREDOVISNING OCH ANALYS

Författarna för denna uppsats har för studien valt att binda samman resultatredovisningen och analysen. Detta på grund av att vi anser att texten blir mer överskådlig och risken för upprepningar minimeras. Vi tror att det kan gynna datamaterialet då tolkningarna och teorin kan framhäva resultatet på bästa sätt och väva samman empirin och teorin till en helhet. Vi har även valt att repetera teorin där vi funnit ett behov av det för att läsaren lättare ska kunna förstå det resonemang vi för i analysen.

6.1 På vilka sätt anser socialsekreterarna att Trollbacken har utfört uppdraget?

I utvärderingsforskningen tas det ställning till frågan om verksamheter kan uppnå önskad effekt. Då undersöks om verksamheten har uppnått bestämda mål, det vill säga i vårt fall om Trollbacken uppfyllt uppdraget från socialtjänsten¹⁷⁰.

Alla intervjuade socialsekreterare ansåg att Trollbacken uppfyllt uppdraget och de flesta ger Trollbackens arbete en stor betydelse för familjerna och för det fortsatta arbetet med dem. För att veta om Trollbacken gjort ett bra arbete i ärendet krävs att de definierade målen med placeringen i uppdraget kartläggs. Som Edvardsson¹⁷¹ påpekar är det frågeställningarna som avgör vilka observationer som är betydande för utredningen. En av socialsekreterarna var tveksam till uppdragsfrågorna då hon nu i efterhand kunde se att de skulle ha varit annorlunda formulerade. Hon påpekade att de inte visste någonting om familjen vid utredningens början och att det därför var svårt att ställa de rätta frågorna. Vi anser att om socialsekreteraren vetat mer om familjerna och deras problematik hade därmed frågorna varit annorlunda. Socialsekreteraren hade i och med det fått ut mer av placeringen på Trollbacken. Detta bekräftar att utredningsfrågorna är av vikt för att socialtjänsten ska få en utredning som de kan få användning för i fortsatt arbete.

Vedung¹⁷² påpekar i sin tur att trots att uppdragsfrågorna är relevanta för uppdraget är det mycket svårt att tillskriva resultatet som framkommit till den aktuella insatsen. Det går inte att med säkerhet fastställa att det enbart är Trollbackens insats som har orsakat förändring för familjerna utan det kan finnas många olika faktorer som kan ha påverkat uppdragets utfall. Vi kopplar detta till den cirkulära kausaliteten, som säger att vi ska se på helheten och cirkulära skeenden. En händelse kan betraktas i relation till andra händelser som ömsesidigt pågår och påverkar varandra¹⁷³. Alla delar av systemet påverkar och påverkas av varandra, samtidigt som systemet har samma påverkans effekt på andra system och låter sig påverkas tillbaka. Denna inverkan mellan systemen sker både på övergripande, parallella

¹⁷⁰ Svenning, 2003

¹⁷¹ Edvardsson, 2003

¹⁷² Vedung, 1998

¹⁷³ Pettitt & Olson, 2005/Schjödtt & Egeland, 1998

och underordnade nivåer¹⁷⁴. När en familj placerats på Trollbacken så är det inte endast placeringen i sig som berättar något om hur uppdraget har utförts av personalen, utan det existerar flera olika faktorer till att utfallet av placeringen blivit som det blivit. Exempelvis kan vi se att tidigare relationer utanför institutionens väggar påverkar uppdraget med familjerna mycket starkt. Vi drar dessa slutsatser utifrån att några socialsekreterare har nämnt att när endast en förälder är placerad på Trollbacken har den andra föräldern en påverkan på hur det gått för familjen inne på institutionen. Denna påverkan utifrån tycker vi färgar det som sker med familjen inne på Trollbacken och hur socialsekreterarna sedan arbetar med dem.

Flera av socialsekreterarna poängterade att de inte haft någon kunskap om familjen innan de genomförde uppdraget och de blev därför nöjda med den nya kunskap som de erhållit av Trollbackens utredning. Författarna till denna uppsats kan koppla det till Billquist¹⁷⁵ som säger att uppdraget är till för att undersöka problemskapande processer och hur dessa uttrycker sig samt möjliga orsaker till problemen. Det är enligt oss upp till socialsekreterarna att formulera uppdragsfrågor som ska skapa en helhetsbild runt familjen. Det är därefter utredarnas ansvar att besvara dessa. En socialsekreterare ansåg att Trollbacken gjort ”det de skulle” och följt det uppdrag som sattes upp. Dock var socialsekreteraren missnöjd med Trollbacken då hon ansåg att de missat andra relevanta uppgifter om familjen som hon ansåg borde ha varit synliga för dem.

Edvardsson¹⁷⁶ menar att utredarens arbete är att ha väsentliga svar på de uppdragsfrågor som utredaren givits i början av processen. Han påpekar att det kan vara bra ibland att *se utanför frågeställningen* för att finna ny viktig information. Under processens gång kan frågorna ändå förändras. Trollbacken kan då enligt vår bedömning av det nämnda ärendet ovanför ha missat viktig kunskap på grund av att de inte sett utanför ramarna för uppdraget. Vi anser att det finns en möjlighet för Trollbacken kan utöka sin observationsförmåga och inte uteslutande vara styrd av uppdraget. Det kan dock enligt oss författare finnas, från Trollbackens sida, en svårighet i att gå utanför uppdraget då det råder ett allt mer positivistiskt kunskapsideal inom socialt arbete. Informationen ska vara saklig och objektiv för att kunna garantera familjens rättsäkerhet¹⁷⁷. Utifrån denna syn kan vi dra slutsatsen att Trollbacken ska hålla sig till utredningsfrågorna och ingenting annat för att inte gå emot bestämda ideal och bryta mot rådande principer.

Enligt oss författare kan det finnas en möjlighet att Trollbackens personal fokuserar för mycket på uppdraget för att de vill hålla sig professionella gentemot socialsekreteraren, men

¹⁷⁴ Lundsbye et al., 2000

¹⁷⁵ Billquist, 1999

¹⁷⁶ Edvardsson, 2003

¹⁷⁷ Johnsson i Bernler et al., 2003

även inför de som skrivit riktlinjer för det sociala arbetet på Trollbacken. Edvardsson¹⁷⁸ påpekar att det i en utredning är viktigt att utredaren är medveten över de möjliga fel som kan finnas i både de inkomna eller tillskapade uppgifterna. Vi författare är vid den meningen att det i en utredning alltid finns en möjlighet att fel kan uppstå genom exempelvis missad information eller falsk kunskap. Det är mänskligt att fela, även om det vid myndighetsutövning vore mycket beklagligt så sker det ändå. Det är då väsentligt att både Trollbacken och socialsekreterarna är medvetna om att fel kan uppstå i utförandet av uppdraget och fortsätter att ifrågasätta den information som tillfaller utredningen. På så sätt värnar man om familjernas rättsäkerhet och integritet.

Av det som kan utläsas ur intervjuerna hade socialsekreterarna få synpunkter på att det saknades någon information i utredningen eller behandlingen. Slutsatsen under denna fråga blir att socialsekreterarna överlag har formulerat frågor som Trollbacken har besvarat på ett bra sätt. Emellertid antyder en socialsekreterare att det var längesedan hon tog del av Trollbackens uppgifter och att hon då kan ha tänkt saker som hon inte minns nu. Vi tolkar det som att socialsekreteraren inte med säkerhet kan säga att frågorna var besvarade, men av det hon minns så hade Trollbacken utfört uppdraget. Det finns en möjlighet att tänkesättet kan gälla fler av de intervjuade socialsekreterarna även om de inte har uttalat det i våra intervjuer. Vi anser att tiden som gått kan ha påverkat minnesbilderna för socialsekreterarna, även om de idag ser uppdraget som genomfört på ett bra sätt.

6.2 Anser socialsekreterarna att det skedde någon förändring för familjen genom placeringen?

Författarna till uppsatsen kan se mönster då socialsekreterarna uttryckte att eventuella förändringar såg olika ut beroende på vilken sorts uppdrag Trollbacken mottagit. I ett utredningsuppdrag är inte tanken att en förändring ska ske i familjesystemet. Vi menar dock att det alltid sker en förändring för familjen, enbart genom att bli föremål för en utredning, oavsett om det sker på hemmaplan eller på institution. Som Johnsson¹⁷⁹ påpekar sker en förändring vid första ögonblicket som utredaren kliver in i systemet och blir på så sätt en del av systemet. En utredningsplacering på Trollbacken kan då innebära förändringar för familjerna då strukturen förändras i systemet. Förändringarna behöver inte vara synliga för socialsekreterarna men kan ha påverkat och satt igång processer i familjerna.

¹⁷⁸ Edvardsson, 2003

¹⁷⁹ Johnsson i Bernler et al., 2003

Materialet visar att samtliga socialsekreterare anser att det skett en förändring i familjerna på Trollbacken. Johnsson¹⁸⁰ poängterar att socialsekreterare ofta har en baktanke med sin utredning i form av att socialsekreteraren önskar att familjen ändå ska förändras. Vi är vid den meningen att några av socialsekreterarna kan ha haft just en sådan ”baktanke” med utredningsplaceringarna. Bland annat uttalade en socialsekreterare att hon förväntade sig att föräldrarna skulle komma till insikt i att deras föräldraförmåga inte skulle räcka för att ensamma ta hand om barnet. Det kan vara möjligt att en önskan om förändring för familjerna under utredning är en outtalad önskan från socialsekreterarna. Olson och Petitt¹⁸¹ anser att man inte kan förvänta sig förändringar i samband med utredning men utesluter trots allt inte att förändringar kan ske. Det här uttalandet ringar in det vi författare anser att socialsekreterarna ska vara medvetna om i samband med en utredning. Vi är av den meningen att det inte går att begära en märkbar förändring hos familjerna när det handlar om ett utredningsuppdrag.

Två av de undersökta ärendena är behandlingsuppdrag. I ett behandlingsuppdrag är en förändring för familjen målet med behandlingen¹⁸². Det ena uppdraget innefattade ett destruktivt beteende för barnet. Under vistelsen på Trollbacken blev symptomen för det destruktiva beteendet inte längre synliga för socialsekreteraren. Edvardsson¹⁸³ benämner företeelsen samkonstruktioner. Samkonstruktioner är när det finns uttalade eller outtalade förväntningar på den som utreds, av den som utreder. Genom att utredare medverkar och påverkar med sina uppfattningar så kommer det bli förväntningseffekter. Förväntningarna kommer sedan att färga hur utredningen fortskrider och hur familjen handlar och beter sig. Vad en individ tänker, känner och hur den handlar är kopplat till hur andra människor agerar just i det ögonblicket, av individens egen inlärningsförmåga och hur miljön är arrangerad¹⁸⁴. Vi kan då tänka oss att när barnet med det destruktiva beteendet placerats utanför den problematiska hemmiljön, så kan det enligt begreppet samkonstruktioner vara förväntningseffekter från Trollbackens personal och socialsekreterare på barnet som gör att symptomen försvinner. Förväntningseffekterna från socialsekreteraren och personalen är att placeringen ska minska eller helt ta bort det destruktiva beteendet genom behandlingen. Förväntningarna leder fram till en förändring. Det går att tänka sig att denna förändring endast är en anpassning, adaptation. Enligt Bernler, Johnsson och Watzlawick¹⁸⁵ är adaptation en förändring av första ordningen. I en anpassning sker det inga djupare strukturella förändringar i systemet, alltså en förändring av första ordningen. Vi anser ändå att

¹⁸⁰ Johnsson i Bernler et al., 2003

¹⁸¹ Olson och Petitt, 1995

¹⁸² Bernler & Johnsson, 2001

¹⁸³ Edvardsson, 2003

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Bernler & Johnsson, 2001/Watzlawick et al., 1996

socialsekreteraren beskriver att barnet genomgick en förändring av andra ordningen. En andra ordningens förändring betyder att en strukturell förändring i systemet har skett¹⁸⁶. I barnets fall betyder det att beteendet gick tillbaka helt och återkom inte under den period som socialsekreteraren hade kontakt med familjen efter placeringen. Barnet har då förändrat sitt sätt att agera och uppfyller därmed kravet för en andra ordningens förändring.

Utifrån socialsekreterarnas berättelser anser vi författare att i de två behandlingsärendena har familjerna genomgått en förändring av andra ordningen. Socialsekreterarnas beskrivningar visar på en strukturell förändring hos föräldern/föräldrarna som inverkat på familjernas sätt att hantera sina liv efter institutionsplaceringen. Vi anser då att förändringen för familjerna är att de kan hantera sin vardag på ett sätt som tillfredställer socialsekreterarnas önsknings för hur familjerna ska handla och bete sig utanför institutionen.

För att nå en tredje ordningens förändring krävs att familjesystemets självuppfattning har förändrats, medvetet eller omedvetet¹⁸⁷. I anknytning till behandlingsärendena är det svårt för oss författare att göra bedömningen om en sådan förändring har skett. Vi anser att det krävs en kontakt med familjen för att nå den kunskap som behövs för att bedöma en tredje ordningens förändring.

Ett av de sex ärendena initierades som ett utredningsuppdrag till att senare innefatta behandling. Under utredningsperioden uppger socialsekreteraren att förändringar skedde genom en nyförvärvad insikt hos föräldrarna. Insikt leder till förändring om det sker en påverkan på systemet i någon omfattning¹⁸⁸. Vi anser att insikten om den bristande förmågan i detta fall var den önskvärda och bakomliggande tanken från socialsekreteraren vid utredningsuppdragets utformande. Insikten bestod i att föräldrarna blev säkrare i sitt föräldraskap vilket i sin tur gav motivation till att genomgå behandling. Vi ser en andra ordningens förändring i den första familjen då insikten ledde till en förändring hos föräldrarna. En socialsekreterare ansåg att föräldrarna i den aktuella familjen fick insikt i sin bristande föräldraförmåga under utredningsperioden. Vi menar att insikten ledde till en förändring av systemet som i ett senare skede föranledde en familjehemsplacering.

Ollas Gustafsson¹⁸⁹ refererar till Palm som i sin tur framhåller att institutionspersonalen under utredning kan lyckas skapa kontakt med familjer som tidigare varit svåra att nå. Detta gjorde att dessa familjer blev mer motiverade att ta emot mer hjälp. Detta anser vi författare skapar belägg för Johnssons¹⁹⁰ tankar om att utredningen startar en process vars syfte är att

¹⁸⁶ Bernler & Johnsson, 2001

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Refererad i Ollas Gustafsson, 2005

¹⁹⁰ Johnsson i Bernler et al., 2003

skapa en förändring till det bättre. Hon poängterar att det finns en klar relation mellan utredning, behandling och förändring. Vår tolkning är att socialsekreterarna genom placeringen på Trollbacken vill att familjen ska få det bättre och att det ska leda till en positiv förändring för dem.

En slutsats av resultatet som vi ser det är att samtliga socialsekreterare anser att det skett en förändring för familjen under placeringen på Trollbacken både i utrednings- och behandlingsärendena. Denna förändring kan benämnas, i de flesta ärenden med utredningskaraktär, som en förändring av första ordningen.

Palm¹⁹¹ som vi tidigare nämnt, visar att föräldrafunktionerna förbättrades under tiden på utredningshemmet i hennes studie. Vi kan se i vårt resultat att familjesystemets destruktiva mönster innan placeringen har en tendens att ”förbättras” under tiden på Trollbacken och sedan återkomma när familjen på nytt befinner sig i hemmamiljön. Det har då enligt vi författare endast skett en adaptation, en förändring av första ordningen på institutionen. Socialsekreterarna ger en bild att familjerna efter hemkomsten återvänder till liknande beteende som innan placeringen. Vi anser dock att ett system aldrig helt går tillbaka till ursprungsläget efter att det har fått någon form av påverkan utifrån, det blir en input in i systemet. Familjen har då alltid förändrats i något avseende¹⁹², men *hur* är svårt för oss författare att säga något om. För att kunna svara på det krävs det enligt oss en kontinuerlig kontakt med familjerna under hela förändringsprocessen.

Vi har tidigare skrivit om att Johnsson¹⁹³ nämner att socialsekreterare ofta har en baktanke med utredningar då de ändå kan önska att förändring ska ske. Våra tankar är att socialtjänsten önskar en förändring genom placeringen på Trollbacken, både i utrednings- och behandlingsuppdragen. Vi uppfattar det som att socialsekreterarna vill att strukturen i och utanför systemet ändras och att det sker en andra ordningens förändring. På så sätt kan de ”släppa taget” om familjen. Vi anser även att socialsekreterarna i intervjuerna uttrycker att det är lätt att låta sig luras att tro att familjen gått igenom en andra ordningens förändring då det egentligen enbart skett en anpassning till situationen.

”(...) hon också lärde sig vad man säger och vad vi vill höra”¹⁹⁴.

Vi bedömer att citatet visar på en första ordningens förändring¹⁹⁵. Detta kan döljas bakom att familjesystemet anpassar sig och lär sig av institutionsmiljön. Det kan vara svårt att

¹⁹¹ Palm, 1999, refererad i Ollas Gustafsson, 2005

¹⁹² Bernler & Johnsson, 2001

¹⁹³ Johnsson i Bernler et al., 2003

¹⁹⁴ Citat från intervju där ”hon” syftar på mamman och ”vi” syftar på socialtjänsten.

¹⁹⁵ Watzlawick et al., 1996

upptäcka att det inte skett en andra ordningens förändring då familjen visar på en förändring. Vi kan även se att socialsekreterarna nöjer sig med endast en anpassning inom familjen så länge som barnet drar nytta av de positiva aspekterna av ett sådant beteende. Exempelvis var att föräldern lärde sig en del av hur det svenska samhället fungerade, men att det då endast skedde en anpassning av första ordningen till samhället. Föräldern ändrade vad vi kan se inte sina mönster och tankesätt, men kunde ändå förstå det nya samhällssystemet vilket underlättade familjens liv i kontakt med bland annat myndigheter. Socialsekreteraren accepterade, vad vi kan tycka, anpassningen eftersom det gynnade barnet då föräldern förstod samhället och blev mer rustad att klara sig själv utan myndighetsinblandning. Anpassning överlag är en överlevnadsstrategi och inte en utvecklingsstrategi¹⁹⁶.

Revstedt¹⁹⁷ skriver att människor kan vara motiverade i olika grad, de kan vara latent motiverade eller manifest motiverade. Latent motiverade innebär att motivationen är vilande, den finns men personen väljer en fortsatt destruktiv väg när inga val finns. Vi kan se att några fall av placeringar på Trollbacken sker genom lagstiftade tvångsåtgärder eller hot om tvång. Familjen stöter på samhällets lagar gällande att skydda barnet/barnen från att fara illa¹⁹⁸.

En latent motiverad person kan vid tvång få gränser och struktur runt sig som förhindrar honom/henne att vara utagerande under den tid personen befinner sig på till exempel Trollbacken. I en intervju skildrar socialsekreteraren detta fenomen genom att påpeka att familjen fungerar på institution. Det gjorde det svårt i ett senare läge att förordna insatser som förutsatte att föräldrarna inte har en tillräcklig föräldraförmåga. Nya bevis på sviktande föräldraförmåga var då tvunget att komma socialtjänsten till känna för att de skulle få igenom ett LVU i socialnämnden. Trollbacken kan vara ett hinder för att en av socialsekreterarna ansedd nödvändig åtgärd ska kunna bli möjlig och förhindrar på så sätt en möjlig positiv förändring för familjen men främst för barnet.

Är familjen manifest motiverad är de konstruktiva krafterna större än de destruktiva. Personen anser sig då ha valmöjligheter och tror sig kunna förändras även om det skulle vara under tvång¹⁹⁹.

Några av socialsekreterarna antyder att motivationen hos klienten i samband med placering på Trollbacken kan ha haft betydelse för hur processen och utgången blev för familjen. De socialsekreterare som ansåg att familjen var motiverad uppfattade även att placeringen var

¹⁹⁶ Bernler & Johnsson, 2001 / Watzlawick et al., 1996

¹⁹⁷ Revstedt, 2002

¹⁹⁸ Se SoL 5:1

¹⁹⁹ Revstedt, 2002

positiv för familjen. Behandlingsärendena utmärker sig genom att familjen var motiverade och att placeringarna blev lyckade. De latent motiverade familjerna var utredningsplacerade vilket socialsekreteraren inte ansåg ledde till positiva framsteg för familjen. Latent motiverade familjer, malfungerande system²⁰⁰, har ofta en negativ självbild och uppfattar sig själva som hopplösa vilket minskar viljan att förändras. Det är av vikt att komma ihåg att en motiverad familj som samarbetar med professionella har en större chans till en varaktig förändring än en familj där motivationen inte stämmer överens med de professionellas syn på det samma. Att familjerna är latent motiverade gör att de ofta inte får tillgång till den hjälp de kan vara i behov av²⁰¹. Ur materialet kan vi se att Trollbacken lättare lyckas med en positiv avslutning av uppdraget om familjen är manifest motiverad.

6.3 Har socialsekreterarna följt de råd som Trollbacken angivit för fortsatt behandling?

I behandlingsuppdrag ges ofta inga fortsatta rekommendationer då Trollbacken ofta är slutfasen för arbetet med familjen. Därför har vi författare till denna uppsats valt att fokusera endast på utredningsuppdragen i denna fråga då den behandlar om socialsekreterarna följt Trollbackens angivna råd.

Intervjuerna visar att socialsekreterarna har följt Trollbackens råd om fortsatt behandling i utredningsuppdragen. Merparten anser även att rekommendationerna varit bra och relevanta. I tidigare forskning åskådliggör bland annat Ollas Gustafsson, Palm och Jonsson²⁰² att rekommendationer tillmäts ett högt värde bland deras tillfrågade socialsekreterare. Det kan även vi författare för denna studie uppfatta i intervjuerna med socialsekreterarna. Vi kan se att socialsekreterarna följer råden i stor utsträckning och oftast är det möjligheter eller resurser som avgör hur socialsekreterarna använder sig av dem. Vi funderar över om rekommendationerna kan ses som en underlättande resurs för socialsekreterarna i deras arbete. Dels ger rekommendationerna riktlinjer för vilka insatser som kan vara lämpliga att matcha gentemot familjen, men det kan även spara socialsekreterarna tid genom att själva inte komma fram till vidare insatser. Några socialsekreterare nämner att de fick bekräftelse av Trollbacken. Vi tyder det som att de insatser de redan tänkt på innan placeringen var de rekommendationer som Trollbacken senare gav. Vi kan tänka oss att socialsekreterarna genom rekommendationerna använder institutionens, Trollbackens, åsikter som tyngd när insatser ska beviljas. Det kan underlätta att använda sig av Trollbackens rekommendationer då socialsekreteraren inte är ensam i de beslut som fattats.

²⁰⁰ Bernler & Johnsson, 2001

²⁰¹ Revstedt, 2002/ Petitt & Olson, 2005

²⁰² Ollas Gustafsson, 2005/ Palm, 1999, refererad i Ollas Gustafsson, 2005/ Jonsson, 2001

En socialsekreterare har påpekat att de inte har använt sig av alla rekommendationerna som Trollbacken rekommenderat men anser sig ha använt en ”sammanfattning” av dem. Merparten av socialsekreterarna nämner att andra insatser än de rekommenderade har varit aktuella än de som Trollbacken föreslagit. I ett av ärendena framkom nya uppgifter en tid efter avslutad placering på Trollbacken vilket gjorde att en familjehemsplacering blev aktuell, vilket socialsekreteraren ansåg att Trollbacken skulle ha uppmärksammat.

En av socialsekreterarna har haft hjälp av rekommendationerna för att motivera familjen efter utredningstiden. Hon menar att hon kunde nå in i familjen på ett annat sätt och kunde till exempel säga:

”Men Trollbacken ansåg ju att...”²⁰³

För att kunna använda Trollbackens rekommendationer som motivation till att familjen skulle vilja genomgå insats som skulle kunna leda fram till en förändring, så tycker vi oss kunna se att socialsekreteraren använder sig av den ”roll” som Trollbacken agerat i familjernas liv vid placeringen. Denna roll anser vi utgörs av Trollbackens personal som experter på det de gör och de åsikter som de framfört använder socialsekreterarna som ett maktmedel. Effekterna blir vad vi i detta fall har sett att familjen går med på det som föreslagits i rekommendationerna. Vi ser att denna makt har störst verkan strax efter att placeringen avslutats. Under en längre tid borta från institutionsmiljön så försvinner rekommendationernas makt. Vi kan dock endast spekulera i om familjerna hyser en respekt för Trollbacken, då de även efter placeringen fortsatte att påverka dem genom socialsekreterarens beväg.

6.4 Hur ser socialsekreterarna på placeringen och processen – ett helhetsintryck?

För att ge läsarna en mer överskådlig bild av analysen av denna fråga tänker vi författare använda oss av Bernlers fasmodell²⁰⁴. Bernler säger att fasmodeller är en förenklad form för att lätt kunna se lagbundenheter i processens utveckling. Vi är medvetna om att modellen är en förenkling av verkligheten, ett linjärt tänkande, men är av den meningen att den kan ge struktur åt resultatet och analysen i det här sammanhanget. Vi gör en interpunktion i en process som vi inte kan se helheten av då processen kan uttryckas vara en spiral som avspeglar de rörelser som ständigt pågår i familjesystemet²⁰⁵.

²⁰³ Citat från intervju

²⁰⁴ Bernler i Bernler et al., 2003

²⁰⁵ Lundsbye et al., 2000

Bernlers fasmodell²⁰⁶ är uppbyggd i tre olika faser där det i varje period sker någon annan aktivitet som skiljer sig mot de andra faserna. Första fasen är *initialfasen*; början, andra är *funktionsfasen*; då aktiviteten är i gång, och slutligen kommer *avslutningsfasen*; en nedtrappning till ingen verksamhet alls.

6.4.1 Innan placering

Initialfasen är den fas som visar på starten för den process som leder fram till en placering på Trollbacken. Merparten av de undersökta ärendena påbörjades genom att en anmälan om oro för barnet kommit till socialtjänstens kännedom och socialsekreteraren då har en skyldighet att utreda situationen²⁰⁷. Petitt och Olson²⁰⁸ skulle kalla anmälan en ”urföreteelse” i en linjär kausalitet, en händelse som i sin tur leder fram till flera andra händelser. Anmälan leder till att familjen till slut hamnar på Trollbacken. Anmälan ses då som en signifikant betydelsefull händelse både för socialsekreteraren och för familjerna. Bernler²⁰⁹ nämner att människors processkildringar grundas på så kallade signifikanta händelser. Det är händelser som vi bedömer vara betydelsefulla för hur vi uppfattar processen. Vad som bedöms vara en signifikant händelse är individuellt och beror på ur vems synvinkel man betraktar förloppet. Det kan vara både individen som upplever händelsen men även den som betraktar den som kan bedöma om den är signifikant.

En anmälan som en socialsekreterare mottog var även i förebyggande syfte då det fanns tvivel redan innan barnet var fött om mamman och pappan skulle klara sina föräldraroller.

”...fick en anmälan innan barnet var fött, hur de skulle klara föräldraskapet...”²¹⁰

Analysen av intervjumaterialet visar att några ärenden blivit aktuella på Trollbackens institution på grund av att familjen gjort sig otillgängliga för att bli utredda på hemmaplan. Vi anser att socialsekreterarna verkar vara angelägna om att utredningar helst ska ske i hemmamiljö men att de, då familjen undviker kontakt, tvingas ta beslutet om utredningsplacering för att få insyn om familjens situation. Att göra sig otillgänglig för utredning kan även det ses som en signifikant händelse tycker vi. Händelsen leder fram till en placering, det sker i och med det en förändring i processen mot ett annat håll än tidigare. Det kallas diskontinuerliga processer²¹¹ som är så kallade brytpunkter i förloppet. Processen sker språngartat åt en annan riktning än tidigare och det sker en mätbar förändring för familjen. Vi funderar på om familjen använder ”otillgängligheten” som ett sätt att hantera

²⁰⁶ Bernler i Bernler et al, 2003

²⁰⁷ SoL 11:1 och 11:2

²⁰⁸ Petitt & Olson, 2005

²⁰⁹ Bernler i Bernler et al., 2003

²¹⁰ Citat från intervju

²¹¹ Lundsbye et al., 2000

den situation de hamnat i. Det kan enligt oss vara en medveten strategi för att undvika socialtjänsten så långt det är möjligt. Men det kan även ses som att vara omedvetet då familjen fortfarande kan förneka situationen som ett skydd mot något främmande och hemskt. De kan därmed inte förstå följderna av ett sådant beteende.

Tidigare nämndes att socialsekreterarna verkar vara angelägna om att utredningar helst ska ske i hemmamiljö. I hemmamiljön är familjen i sin naturliga omgivning och det kan vara lättare att se de mönster som omger och finns i familjesystemet. Genom en hemmaplanslösning slipper familjen att bli flyttad till en institution vilket kan upplevas som en kränkning mot deras integritet. Dock vill vi påpeka att det inte går att undvika kränkning av integriteten i en utredning. Det kan också enligt oss finnas en ekonomisk vinning i att göra en utredning på hemmaplan då en placering på institution i jämförelse kostar mer pengar för kommunen.

När socialsekreterarna beskriver familjens situation beskriver de kaotiska familjeförhållanden som karaktäriseras av exempelvis misshandel, missbruk och hotbilder inom familjesystemet. Det kan ibland gå så långt att hemförhållandena betraktas som misär. Vi kan se att oron för barnet blir då så stor att socialsekreterarna som placerar på institution ofta lägger in en skyddsaspekt i placeringen. Även Mårtensson²¹² menar att skyddsaspekten verkar vara en stor del av utredningsuppdraget från socialsekreterarnas sida. Socialsekreterarna ska ha barnets bästa i sitt planerande av insatser, på så sätt anser vi författare att skyddsaspekten blir en viktig åtgärd för att värna om barnets trygghet.

Vi kan utläsa i det som socialsekreterarna säger att det inte finns några enkla orsakssamband när en familj blir aktuell för placering. Det går inte endast att se orsak och verkan i ett linjärt tänkande. Det finns inte bara en orsak till att familjen lever i den situation de gör. Situationen måste ses utifrån sitt sammanhang och i en helhet med de delar som påverkar systemet²¹³. Exempelvis var anledning till placering på Trollbacken både en oro för barnet på grund av sviktande föräldraförmåga och att systemet inte var tillgängligt för input från andra system vilket påverkar det sociala nätverket runt familjen på ett negativt sätt. Cirkularitet betyder som sagts tidigare; att en händelse betraktas i relation till andra händelser som ömsesidigt pågår och påverkar varandra²¹⁴. Denna cirkulära kausalitet framkallar ett synsätt som ger en helhetsbild av familjens situation. Vi menar att denna helhetsbild är viktig för det framtida arbetet med familjerna och för att rätt insatser ska kunna sättas in. Om familjesystemet undviker kontakt med myndigheterna och sluter sig

²¹² Mårtensson, 1997

²¹³ Petitt & Olson, 2005/ Schjödts & Egeland, 1998

²¹⁴ Schjödts & Egeland, 1998/ Petitt & Olson, 2005

inom sina gränser blir det enligt oss svårt för socialsekreterarna att få detta cirkulära tänkande runt familjen. Några av socialsekreterare säger sig ha använt en utredningsplacering på Trollbacken för att kunna fånga in helheten. Vi anser där med att en placering på Trollbacken blir ett sätt för socialsekreterarna att ta del av specifika omständigheter och att Trollbacken ska besvara frågor runt familjen som inte varit synliga. Vi kan då tänka oss att uppdraget ska formuleras av socialsekreterarna utifrån en total okunskap om familjen eftersom familjen inte är öppen för samarbete. Uppdraget ska i sin tur innebära observationer från Trollbacken som ska hjälpa socialsekreteraren i att anpassa vidare insatser för familjen. Formuleringen av detta uppdrag kan innebära ett bekymmer i initialfasen och leda till att relevant information inte upptäcks. Edvardsson²¹⁵ är vid den meningen att uppdraget får ändras eller utökas under den tid en utredningsprocess är pågående. Vi anser att det i alla ärenden är viktigt med en öppenhet för en ändring av uppdraget från socialsekreterarnas och Trollbackens sida. Detta för att värdefull kunskap inte ska gå förlorad utan komma fram.

”Sen kan man ju fundera på om det var rätt uppdrag. (...) Vi kanske skulle ha vetat lite mer om familjen, fast det var kaos.”²¹⁶

6.4.2 Varför Trollbacken?

För att ge er läsare ett helhetsintryck av processen kommer vi här behandla varför det blev en placering på Trollbacken utifrån socialsekreterarnas utsagor.

Vi kan se i resultatet att rekommendationer från Gryning Vård AB's placeringsenhet har haft stor betydelse när socialsekreterarna har valt institution vad gäller de kommuner som har avtal med företaget. Två socialsekreterare hade tidigare haft placeringar på Trollbacken vilket gjorde att de valde att placera där igen. Vi anser då att socialsekreterarna ansett att Trollbacken gjort ett bra arbete med den tidigare placeringen och haft detta i minnet när ytterligare en placering som passade in på Trollbackens målgrupper blev aktuellt. Vi författare drar slutsatsen; gör Trollbacken en bra utredning eller en lyckad behandling där Trollbacken uppfyller det uppdrag som satts upp så finns möjligheten att socialsekreterare placerar på institutionen igen.

Vi kan även se att det verkar vara positivt att socialsekreterarna känner till Trollbacken och personalen. Det kan enligt oss vara att det skapar en trygghet och en tillit till att uppdraget sköts bra. Socialsekreteraren kan då delegera en del av ansvaret utan att uppleva oro för hur arbetet blir utfört.

²¹⁵ Edvardsson, 2003

²¹⁶ Citat från intervju

Några socialsekreterare har fått information om Trollbacken genom kollegor. Även Mårtensson²¹⁷ nämner att det professionella nätverkets rekommendationer har betydelse för vart man bestämmer sig för att placera. Vi författare reflekterar över att när ett råd kommer från en kollega så får det en betydelse för socialsekreterarens val av plats. Det finns troligen ett förtroende till att kollegan har tillräcklig kunskap för att avgöra om Trollbacken skulle vara passande för familjens situation. Det professionella nätverket blir därmed en viktig utgångspunkt för socialsekreterarna. Det är viktigt att poängtera här att det inte endast är positiva utsagor som kan komma från kollegor. En socialsekreterare nämnde att hon tagit del av negativa uppgifter om Trollbacken från en medarbetare, något som senare färgat hennes syn på Trollbacken och väljer till följd av detta att inte placera där igen²¹⁸.

Socialsekreterarna har också sökt information på Internet om familjeinstitutioner och fann då att Trollbacken matchade deras behov, främst att de gjorde utredningar av familjer. Två socialsekreterare ansåg att Trollbackens geografiska läge var tilltalande. Det geografiska läget blev viktigt då det fanns ett specifikt behov från familjernas sida, som antingen krävde en närhet till hemmiljön eller en distans. Socialsekreteraren försökte vad vi kan se att därmed bemöta behovet genom en placering på Trollbacken.

Socialsekreterarna uppgav att de placerade på Trollbacken i huvudsak på grund av att Trollbacken hade plats för att ta emot familjen vid tillfället. Ytterligare en anledning som angavs av flera socialsekreterare var att familjen kunde bo tillsammans, detta var av vikt för att kunna se anknytning och samspel mellan föräldrar och barn samt föräldraförmåga hos föräldrarna. Vi författare fick intrycket att det var betydande att Trollbacken kunde ta emot hela familjen och kunde fokusera på hela familjesystemet, inte endast till exempelvis moderns problematik.

En annan anledning till att Trollbacken blev den institution där placeringen ägde rum innefattades även av en egen valmöjlighet för familjerna i två av ärendena. Detta val grundades på studiebesök på Trollbacken utifrån att familjen besökt andra institutioner och fått möjligheten att själva bestämma.

6.4.3 Under placeringen

I direktiven till SoL står det att en utredningstid ska vara högst fyra månader²¹⁹. I socialsekreterarnas utredning inkluderas tiden på Trollbacken och utgör en del av deras

²¹⁷ Mårtensson, 1997

²¹⁸ Författarna går inte närmare in på vad som sades då det kan vara utelämnande för familjen ifråga, samt kan betraktas som hörsägen.

²¹⁹ SoL 11:2

arbete. Fasmodellen²²⁰ övergår från initialfasen till en funktions- eller huvudfas då utredningen eller behandlingen pågår på Trollbacken. Denna begränsas till de fem veckor som en vanlig utredningstid på Trollbacken innebär. Socialsekreterarnas åsikt om denna fas är att de överlag anser att personalen på Trollbacken har varit professionella i sitt arbete och att de till stor del är nöjda med arbetet.

”Sammantagingsvis kan jag säga att det arbete jag hade med Trollbacken är nåt av det bästa under de åren som jag jobbat som socionom och jobbat med institutioner så tycker jag (ohörbart) alldeles utmärkt, jag har haft andra bra men det här är nåt av det bästa.”²²¹

”Jag tyckte det var jättebra placering, vi hade bra möten och engagerad personal tycker jag. Jag fick en bra gedigen utredning, det var mycket arbete bakom den.”²²²

I resultat vi fick i intervjuerna framgick att flexibilitet, framförhållning och initiativförmåga är en åtråvärd egenskap hos personalen vilket har underlättat för socialsekreterarens arbete med familjen. Ett exempel är när en socialsekreterare placerat akut i väntan på en annan insats och som då av Trollbacken blev erbjuden en individuell behandlingsplan för familjen. Detta gjorde att socialsekreteraren valde att fortsätta placeringen. Placeringen medförde senare ett gott resultat. Det är också uppskattat att Trollbacken har en förmåga att hantera situationer som kan uppfattas som jobbiga för familjen, som en socialsekreterare uttrycker det:

”Det finns en planering när det krisar sig. (...) När de får höra det här jobbiga blir de ledsna och då finns det någon hos dom.”²²³

Flera av socialsekreterarna påpekade att Trollbackens personal var trevlig, att det finns en ärlighet i kommunikationen med familjen och socialsekreteraren. Det finns också ett värdigt bemötande av personalen som är vi kan se vara uppskattat hos socialsekreterarna. Alla har varit uttalat positiva för det samarbete som funnits med Trollbacken. De uppfattar att kontakten har varit ömsesidig, att det skett planerade regelbundna möten och att personalen varit strukturerade och engagerande. Som vi kan se det har de då känt sig välinformerade om det aktuella läget. Vi uppfattar det som att socialsekreterarna anser att en bra regelbunden kontakt och lättillgänglighet bland personalen behövs för att tiden på Trollbacken ska vara så bra som möjligt för alla inblandade parter. Norström och Thunved²²⁴ påpekar att handläggande socialarbetare eller det aktuella arbetslaget inom socialtjänsten

²²⁰ Bernler i Bernler et al., 2003

²²¹ Citat från intervju

²²² Citat från intervju

²²³ Citat från intervju

²²⁴ Norström & Thunved, 2004

ska hålla en kontinuerlig kontakt med klienten under institutionsplaceringen. De ska också följa behandlingsarbetet och ha ett övergripande vårdansvar för klienten. Vi kan då dra slutsatsen att socialsekreteraren ska ha kontroll över det som sker under utredningen på Trollbacken eftersom socialsekreteraren har det yttersta ansvaret för att familjen får den hjälp de är i behov av.

Anledning till missnöje hos en socialsekreterare angående Trollbackens arbete var vad vi kunnat utläsa ur intervjun bristen på ny kunskap samt synpunkter på det professionella arbetet med familjerna. Missnöjet med professionaliteten sammanfattar vi författare till en avsaknad av objektivitet, alliansbildning med familjen och att Trollbacken inte uppmärksammade vissa speciella omständigheter i familjesystemet.

Mårtensson²²⁵ menar att det finns en tradition av misstro mellan socialsekreterare och institutionspersonal som vi kan koppla till missnöjet med professionaliteten här ovan. Personalen kan under en korta och intensiva tid under utredning komma familjen nära. Det menar Mårtensson²²⁶ medför risk att personalen ”uppslukas” av familjesystemet. Från socialsekreterarnas ”utanförperspektiv” kan de uppmärksamma detta och det kan vara provocerande för personalen. Socialsekreterarna har oftast en större insyn i den hemmamiljö familjen lever i men det kan också leda till att socialsekreteraren kan ha svårare att se de resurser familjen har för att hantera sina svårigheter²²⁷.

Johnsson²²⁸ beskriver att utredningsarbete kan bedrivas med utgångspunkt i två olika positioner, inifrån och utifrån. Från ett utifrånsperspektiv förutsätts en objektiv syn där utredaren ska hålla sig neutral och inte ingå djupare relationer, detta för att inte påverka den som ska utredas. I samband med det här påpekas en saklighet i arbetet med människor som i sin tur kan uppfattas som en trend inom det sociala arbetet²²⁹. Detta hänvisar även lagstiftaren till i utformningen av SoL då utredningar ska vara sakliga, opartiska och objektiva för att kunna erbjuda korrekta insatser. Vi anser att det finns uppfattning att Trollbacken har ett inifrånsperspektiv som inte är bra för det som socialsekreterarna söker med sin utredning. Att det blir en saknad av saklighet och objektivitet som socialsekreterarna eftersträvar i sin utredning. Gränsen mellan utredning och behandling kan ha en tendens att suddas ut anser Billquist²³⁰. Det kan vara så enligt vår utsago att Trollbacken vid vissa tillfällen befinner sig i denna gråzon. Socialsekreterarna får som följd av det inte endast det hon har begärt i uppdraget utan även något mer som gränsar till

²²⁵ Mårtensson, 1997

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Ibid.

²²⁸ Johnsson i Bernler et al., 2003

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Billquist, 1999

behandling. Belägg för detta kommenteras av en socialsekreterare som anser att Trollbacken hade varit perfekt för behandling, dock inte utredning, då hon ansåg att Trollbacken inte hade vad vi kan betrakta ett utifrånperspektiv. Utifrån kommentaren drar vi författare slutsatsen att det är okej att ha ett inifrånperspektiv vid behandlingsuppdrag. Men i samband med utredning anser socialsekreterarna att personalen på Trollbacken skall agera som tredje part i en utredning vid sidan av klient och socialtjänst.

En socialsekreterare menar att myndighetsutövning kan uppfattas som mycket kränkande.

”(...) jag tycker personligen att det är ett väldigt övergrepp att placera en familj och att överhuvudtaget utreda och involvera en familj i myndigheterna. (...) Då gäller det ju att det är bra.”²³¹

Vi tycker att det finns en poäng med att använda sig av både ett utifrån- och inifrånperspektiv som Johnsson²³² antyder är möjligt. Familjer är unika och kan då kräva olika strategier i arbetssättet för att personalen ska kunna utföra en bra utredning. Ibland krävs det närhet och i andra fall distans. Det viktiga anser vi är att personalen på Trollbacken fortsätter vara professionella och att de inte tappar sin förmåga till empati gentemot familjen. Om detta har brustit vid något tillfälle eller kommer att brista, finns en stor risk att arbetet inte blir bra och att familjen blir lidande på grund av missbedömningar.

6.4.4 Avslut på placeringen

Den tredje och sista fasen av Bernlers fasmodell²³³ är avslutningsfasen där målet är att familjen ska förberedas för separationen att lämna Trollbacken. Trollbacken har enligt några socialsekreterare en bra förmåga att planera avsked på ett sätt som uppfattas som professionellt och värdigt.

”Familjen var väldigt nöjd med Trollbacken och hade svårt att flytta därifrån även om Trollbacken var bra i det också.”²³⁴

En socialsekreterare nämnde att Trollbacken begärt mer utredningstid då de ansåg att de inte kunde uppfylla uppdraget på en vanlig femveckorsperiod. Detta ansåg socialsekreteraren var positivt i den meningen att Trollbackens personal ville göra ett bra jobb.

Bell²³⁵ säger att det finns olika orsaksprocesser kopplat till effekten av en verksamhets arbete. Mellan verksamhet och mål ska strukturer och handlingsutrymmen påverka så att

²³¹ Citat från intervju.

²³² Johnsson i Bernler et al., 2003

²³³ Bernler i Bernler et al, 2003

²³⁴ Citat från intervju; socialsekreteraren hänvisar till separationsprocessen.

²³⁵ Bell, 1975

önskad effekt ska uppnås. Bell nämner också att antingen orsakar en verksamhet en process som leder till en lyckad positiv effekt eller så sker det en inverkan på strukturen trots att önskad effekt inte uppnås. Det har då satts igång processer inom systemet. Till sist kan verksamheten misslyckas genom att ingenting har påverkats, inga strukturella förändringar sker, inga processer startar och ingen önskad effekt nås. Socialsekreterarna satte i början av placeringen upp ett uppdrag för Trollbacken, uppdraget blir då de *mål* som kan utvärderas i anslutning till avslutet på institutionen. Frågan är då om Trollbacken med hjälp av struktur och handlingar haft någon effekt på familjen. Vi har tidigare konstaterat att behandlingsärendena varit lyckade i förändringsaspekt och att Trollbacken fullföljt uppdraget. Vi tolkar det då som att den process som satts igång under placeringen på Trollbacken nått fram till en önskad effekt vid avslutet.

Vi anser angående utredningsuppdragen att det istället kan vara rekommendationerna av insatser och genomförande av dessa som efter placeringen kan leda fram till en önskad effekt. Önskad effekt är enligt oss det som socialsekreterarna har som mål med sina insatser. Bell²³⁶ menar också att under tiden en verksamhet är aktiv kan den inverka på systemet och sätta igång processer. Det bekräftas i att några av socialsekreterarna vad vi kan utläsa ville att utredningsförfarandet (verksamheten) skulle leda till att en process startade inom familjsystemet, som i sin tur skulle motivera eller leda vidare till behandling.

Vi anser också att utredningen från Trollbacken till socialsekreteraren måste vara tillförlitlig och ha ett samband med omständigheterna runt familjen. Edvardsson²³⁷ nämner validiteten, utredningens tillförlitlighet. Han menar att hög validitet är när uppgifter och eventuella analyser kan användas som slutsatser för det specifika ärendet. Antaganden och dolda evidens får inte förekomma i utredningar. Vi författare gör bedömningen att Trollbackens utredningar är tillförlitliga med hänsyn till den tid som familjen befann sig på Trollbacken. Citatet nedan visar på de svårigheter som ett utredningsresultat kan innebära, att sambandet med familjens verklighet på institutionen och utanför inte stämmer överens.

”De kunde beskriva familjen och de olika funktioner som jag ville att de skulle titta på (...) Men samtidigt gör det saken mycket svårare. För någonstans får man bekräftelse att det funkar som förälder på institution. Det blir svårare att jobba med dem på hemmaplan sen (...) Det kommer inte hålla sen, så då får man ändå placera barnet hemma och fortsätta ha kontakt och så drar det ut på det...”²³⁸

²³⁶ Bell, 1975

²³⁷ Edvardsson, 2003

²³⁸ Citat från intervju

Vi anser att citatet visar på att validiteten är hög i Trollbackens utredningar. Graden av validitet påverkas enligt oss av att familjen befinner sig inom institutionen och att bedömningarna görs av personalen på Trollbacken. Informationen är då tillförlitlig inom institutionsmiljön. När familjen kommer utanför den miljön så ändras premisserna och strukturen hos och runt familjen då individer hanterar situationer på olika sätt²³⁹.

Vi författare tycker att det är viktigt att poängtera här i analysen att det finns problem med att utvärdera insatser. Detta på grund av att system alltid är i förändring och att det inte går att isolera ett system från andra faktorer som kan ha påverkat utgångsläget²⁴⁰. Förändringsresultatet kan inte med säkerhet tillskrivas den aktuella insatsen, i detta fall Trollbackens insatser. Vi anser att man åter igen måste se på helheten, genom den cirkulära kausaliteten, för att kunna dra slutsatser om vad som påverkat effekten av Trollbackens arbete. Faktorer som influerat kan vara både medvetna eller omedvetna och vi är av den meningen att även om vi intervjuat familjen, socialsekreterare och Trollbackens personal, så hade vi inte kunnat tillskriva effekten endast till arbetet på Trollbacken. Dock vill vi påpeka, liksom flera socialsekreterare gjort, att Trollbackens arbete ändå verkar ha vad vi har sett en betydande del för familjens fortsatta utveckling.

I frågan om det funnits ett bättre alternativ för familjen än en placering på Trollbacken svarar tre socialsekreterare att det inte funnits något bättre alternativ för familjen. Två socialsekreterare svarar att det hade funnits bättre alternativ och det hade varit att placera barnet självt från början. Risken för att barnet skulle komma till skada var så stort att i efterhand kunde socialsekreterarna se att det hade varit det bästa för barnet redan då. Dock hade de inte tillräcklig information för att utföra en sådan insats innan placeringen på Trollbacken.

”Det är inte det, det är ju så svårt. Även om vi gjort ett LVU (ensamplacerat barnet) så är vi tvungna att utreda föräldrarnas förmåga ...”²⁴¹

En av socialsekreterarna uttrycker efter sitt missnöje med Trollbacken att en utredning på hemmaplan hade varit bättre, dock fanns vid tillfället ingen möjlighet till detta på grund av familjens otillgänglighet. I svaren finns här ett internt bortfall²⁴² utgjort av att intervjuarna inte ställde frågan. Av de sex intervjuade socialsekreterarna har endast en placerat på

²³⁹ Edvardsson, 2003

²⁴⁰ Vedung, 1998

²⁴¹ Citat från intervju

²⁴² Kvale, 1997/ Svenning, 2003

Trollbacken efter ärendet 2004 och fem av de intervjuade kan tänka sig att placera på Trollbacken igen om målgruppen stämmer.

6.4.5 Lagarnas påverkan

Lagarna har som vi tidigare nämnt under kapitlet "Lagrum" en betydelse för socialsekreterarnas arbete med familjerna och deras kontakt med Trollbacken. Vi är av den mening att processen till stor del drivs framåt av lagarna och att det påverkar socialsekreterarnas helhetsintryck och syn på placeringen. Vi har därför valt att ha med detta kapitel om lagarnas påverkan för att det enligt oss författare ger en intressant infallsvinkel i denna studie.

De ärenden som kommer till Trollbacken bedöms av oss författare som individuella. Även om vi författare kan se vissa likheter mellan dem ger de ändå uttryck för olika karaktärer. Johnsson²⁴³ menar att det finns skillnader på hur man utför en utredning eller behandling bland annat utifrån om det är frivilligt eller om insatsen är under tvång. Ur materialet kan vi se att hälften av familjerna är under tvång genom att det föreligger ett LVU på barnet/barnen. Socialtjänsten har gjort ett omhändertagande av barnet. Övriga är SoL-placeringar, där det ska finnas en frivillighet från familjens sida för placeringen. Dock kan vi se att det bakom de frivilliga placeringarna kan finnas hot om tvång. Exempel på de senare anser vi är att om familjen inte går med på en utredning finns det en risk att socialsekreterarna är tvungna att göra ett omhändertagande på barnet/barnen. Socialsekreterarna ger enligt vi författare ett intryck av att så långt som möjligt undvika att ta barnet från föräldrarna och det gäller i alla utredningsärendena. Detta kan vi koppla till 1 kapitlet 1 § i SoL att socialsekreterarna ska ta hänsyn till människans eget ansvar, integritet och att de ska frigöra och utveckla enskildes resurser²⁴⁴.

Socialsekreterarna vill som vi redan påpekat så långt som möjligt undvika tvångs- eller kontrollåtgärder, och det är vad vi uppfattar både på gott och ont. Vi kan i vissa fall utläsa att socialsekreterarna efter en placering på Trollbacken upptäckte att det bästa för barnet kanske hade varit ett omhändertagande med stöd i LVU redan innan placeringen på Trollbacken och ta barnet bort från föräldrarnas omvårdnad. Det går enligt oss att uppfatta vad socialsekreterarna säger som att det är lätt att vara "efterklok", medan det i just det ögonblicket vid placeringen var ett svårt beslut och att ett omhändertagande sågs som det sista alternativet. Vi uppfattade det som att det fanns en tro hos socialsekreterarna på att föräldrarna kanske kunde klara föräldrarollen om rätt insatser sattes in. Detta synsätt att ha en tro på människan kopplar vi författare till den humanistiska syn som genomsyrar det

²⁴³ Johnsson i Bernler et al., 2003

²⁴⁴ Norström & Thunved, 2004

sociala arbetet. Vi kan se att socialsekreterarna uttrycker hur frustrerande det kan vara att ta myndighetsbeslut och aldrig veta om det är rätt beslut som fattats förrän efteråt.

Vi författare kan i resultatet se att det från familjens sida blir en skillnad att vara placerad på Trollbacken under tvång eller frivilligt och att arbetet med familjerna sker under olika premisser på grund av det²⁴⁵. De placeringar som har varit SoL-placeringar kan vi uppfatta att arbetet med familjerna genererat till något som socialsekreterarna betraktar som positivt för barnet och/eller för hela familjen. Vi får då intrycket att socialsekreterarna anser att placeringen därmed varit lyckad på Trollbacken. Det kan enligt vår mening vara frivilligheten från familjens sida som spelat en avgörande roll i att arbetet blev framgångsrikt. Detta antagande grundar vi på att familjerna var, enligt vad vi författare kunde erfara, öppna och motiverade för att det skulle ske en förändring. Det kan ha gjort det lättare att arbeta med dem för att nå det som Bell²⁴⁶ kallade önskad effekt. Även vid LVU placering där någon förälder eller båda föräldrarna är öppna för förändring kan enligt oss leda till en så kallad lyckad placering på Trollbacken, där utgången blivit positiv för de inblandade. Vi har redan nämnt innan att motivationen kan spela en avgörande roll i arbetet med människor.

Johnsson²⁴⁷ beskriver även att en anmälan om att ett barn misstänks fara illa kan vara ett tecken på att familjen befinner sig i en krissituation. En anmälan som följs av myndighetsinblandning från socialtjänsten kan innebära en kris i familjen, då ett omhändertagande ses som ett hot inför separation i systemet. Vi tycks se att socialsekreterarna bekräftar till viss del Johnssons bild i några av familjerna. I dessa ärenden tycks det ha förekommit situationer som kan beskrivas som en kris inom familjerna, det kan till exempel handla om kulturella krockar eller att föräldrarna saknar resurser att ta hand om sitt barn och att det i sin tur leder till livskriser i systemet. Vi kan då se att familjerna inte klarat av sin dåvarande livssituation. Familjernas tidigare erfarenheter och inlärd reaktionssätt räckte inte till för att kunna förstå och bemästra det som skedde i deras liv just då²⁴⁸, vilket ledde till att socialtjänsten varit tvungen att gå in för att finna lösningar på problemen. I vissa familjer kan vi uppfatta att det även blev en kris inom systemet vid hot om omhändertagande. Vi anser att det kan utläsas i ett motstånd eller förnekande från föräldrarnas sida där familjen gör sig otillgänglig för myndigheterna. Ovanstående kan för oss betraktas som en desperat handling från en individ i kris som lever med en stor rädsla för att förlora sitt/sina barn och inte hittar några andra alternativ för att lösa sin livssituation.

²⁴⁵ Johnsson i Bernler et al., 2003

²⁴⁶ Bell, 1975

²⁴⁷ Johnsson i Bernler et al., 2003

²⁴⁸ Cullberg, 2003

Socialsekreterarna berättar också om att föräldrar känner sig kränkta och att de reagerar med ilska mot socialsekreterarna när placering blev aktuell.

”Det var ju XX jag hade kontakt med först för att övertyga och XX var rätt förbannad och ville inte bli placerad. Men ändå, när vi hade varit där så tror jag ändå att de uppfattade Trollbacken som någonting bra. (...)

Jag tror att de hade de bra där.”²⁴⁹

I några fall går föräldrarna vad vi kan se med på en frivillig placering för att de inte vill ha ett LVU på barnet/barnen och vad vi uppfattar det så underkastar de sig då en placering på Trollbacken. Att de gick med på det kan också ha att göra med att de uppfattade som i citat ovan, att Trollbacken kunde innebära något bra. Som utomstående kan man tolka det som att det fanns något att ”vinna” på Trollbacken för både föräldrarna och socialsekreterarna. Det fanns då som vi betraktar det ”fördelar” med placeringen som uppvägde det negativa med placeringen för familjernas.

I de ärenden där placeringen på Trollbacken skedde som LVU-placering kan vi se att det fanns en delaktighet och samtycke från föräldrarna när uppdraget sattes upp. I endast ett fall fanns det inget samtycke och det var en SoL-placering där föräldrarna motsatte sig placeringen, men gick med på det för att undvika omhändertagande. Vikten av samtycke och delaktigheter kan förstås utifrån SoL²⁵⁰ där det står skrivet att socialtjänsten ska respektera människans rätt att bestämma själva och deras integritet. I LVU²⁵¹ står det även skrivet att insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen. Socialtjänstens arbete ska så långt det är möjligt byggas på frivillighet.

Vi författare kan däremot inte se att det funnits något samband mellan föräldrarnas samtycke för uppdraget och om placeringen blivit lyckad eller inte.

²⁴⁹ Citat från intervju

²⁵⁰ SoL 1:1, 2 och 3 st

²⁵¹ LVU 1§

7. DISKUSSION

Efter att arbetet avslutats och vi läst igenom det, kommer andra tankar upp som är utöver våra frågeställningar, men som vi ändå finner tänkvärda.

Viktigt att ha med sig vid utvärderingsinfluerade studier är att det alltid finns en uppdragsgivare som vill vinna erfarenhet genom den²⁵². I denna studie är Trollbacken uppdragsgivare vilket med all säkerhet har påverkat oss både positivt och negativt. Vi har på olika sätt fått inblick i socialtjänstens syn på Trollbackens arbete med familjerna. Den av författarna som gjort sin praktik på Trollbacken har i intervjuerna haft med sig sin förståelse av personalens arbetsätt vilket har problematiserats då socialsekreterarna ibland inte haft samma uppfattning. Detta har författarna arbetat med genom att alltid vara två intervjupersoner och på så sätt utökat objektiviteten i intervjuerna. Frågan som då kan ställas är om bakgrunden till utvärderingen är en utveckling av verksamheten eller om den ska användas som ett sätt att försöka säkra sin existens i ett allt mer växande konkurrenssamhälle.

Det gäller för Gryning Vård AB att marknadsföra Trollbacken bland socialsekreterarna. Vi kan utläsa i resultatet att om Trollbacken ”lyckas” med uppdraget så leder det i sin tur till nya uppdrag då socialsekreterarna kan återvända till Trollbacken när chansen kommer. Det blir även vågor på vattnet; det finns en stor möjlighet i, eller risk att socialsekreteraren sprider vidare upplevelsen de haft med Trollbacken. Vi kan se att ryktet som sprids mellan kollegor i det professionella kan ge positiva effekter då Trollbacken får fler kunder. Dock har vi även stött på att rykten kan leda till att socialsekreterare drar sig från att placera på Trollbacken. Detta kan ha förödande effekt på vilken verksamhet som helst om ryktet blir för omfattande.

I intervjuerna med socialsekreterarna har vi uppfattat en önskan om någon sorts förändring oavsett om uppdraget innefattar behandling eller utredning. Är det överhuvudtaget möjligt att förvänta sig en förändring av en familj som har ett motstånd i samband med placeringen? Är tanken då att Trollbackens arbete, omedvetet eller medvetet, ska motivera familjen till att genomgå en förändring av andra ordningen? I ett utredningsuppdrag är Trollbackens roll att observera familjen för att kunna ge svar på uppdragsfrågorna. Socialsekreterare kan uppfattas ha dolda, och outtalade, förväntningar med uppdraget. Att de önskar en förändring trots att det endast är observationer som ska förekomma. Trollbackens arbete är att hålla sig till uppdragsfrågorna och arbeta för att kunna besvara dem. Utredningarna ska vara sakliga och objektiva och att det är inkorrekt att gå utöver uppdragsfrågorna i observationerna. Hur ska då Trollbacken kunna möta dessa olika behov? För att släppas in i familjesystemet

²⁵² Svenning, 2003

krävs ett inifrånperspektiv utan att gå i allians med familjen. Balansgången däremellan kan vara diffus för Trollbackens personal, socialsekreterarna och för familjen. Ovanstående kan kopplas till den diskussion som pågår inom evidensbaserat socialt arbete. Frågan vi ställer oss är om socialsekreterare ändå är ute efter det här, att de vill ha mer information än vad uppdragsfrågorna kan ge. Har de även dolda motiv med placeringen som inte uttalas i klartext? Det kan uppfattas som att socialsekreterarna förespråkar objektivitet och saklighet men vill även ha ett perspektiv som innefattar åsikter som kan uppfattas som ”mindre” objektiva. Socialsekreterarna vill ha kunskap om den information som de inte kan formulera uppdragsfrågor om, eftersom de inte fått tillgång till familjen. Det evidensbaserade²⁵³ arbetssättet hindrar Trollbacken att gå utanför uppdraget och kan då uppfatta andra händelser i familjesystemet men dessa ska inte observeras om inte uppdraget förändras. Om kontakten mellan de professionella är god uppfattar vi att det är lättare att skapa en dialog om hur uppdraget ska se ut i framtiden.

Under vissa intervjutillfällen med socialsekreterare, har vi uppfattat en känsla av uppgivenhet kring familjens situation. Att oavsett vilka insatser som sätts in i familjen, blir lösningen aldrig tillfredsställande. Vi har tankar om att detta kan bero på vem som definierar problemet men också att insatser inte sätts in i tid. Inom socialt arbete kan flera generationer inom samma familj vara aktuella inom socialtjänsten utan att lämpliga²⁵⁴ insatser beviljas. Anser sig inte familjen ha det problem som socialsekreteraren tillskriver dem är familjen automatiskt inte motiverad till en förändring då de inte upplever att det finns ett problem²⁵⁵. Några av de studerade ärendena anses vara multiproblemfamiljer och är därmed mer komplicerade. Vi ser att dessa ärenden har bytt ansvarig handläggare efter placeringstiden då olika insatser inte fått förväntad effekt. Vi uppfattar det som ett sätt att kringgå problematiken i familjen för socialsekreteraren men framförallt för att få nya infallsvinklar om familjens problem. Motivationen för socialsekreteraren dalar och det blir svårt att göra det bästa för familjerna, denna minskade motivation påverkar även familjen. Socialsekreterarens arbete utgörs av att vara en katalysator för att en förändring ska kunna ske i familjen²⁵⁶. Vi förstod det som att det inte uppfattades som ett misslyckande att ge ärendet till en kollega utan snarare positivt utifrån att nya idéer kan komma till tals.

Det vi kan se antydningar av är att det saknas en kunskap för det mångkulturella tänkandet inom socialt arbete. Detta gäller såväl Trollbacken som socialtjänsten och innebär problem i

²⁵³ Diskussion som pågår om evidensbaserat socialt arbete eller inte, tar vi författare i detta avseende ingen ställning till.

²⁵⁴ Lämpliga insatser måste enligt vår uppfattning beviljas utifrån varje individs behov.

²⁵⁵ Pettitt & Olson, 2005

²⁵⁶ Bernler & Johnsson, 2001

arbetet med familjer med bakgrund i andra kulturer. Definitionen av problem konstrueras av svenska normer och värderingar. Det kan då vara svårt att se andra förhållningssätt som acceptabla då de svenska utgör normaliteten. Det gäller att höja sig över detta tankesätt och finna nya vägar och tänkbara lösningar för familjer som har andra kulturella erfarenheter.

För att citera Albert Einstein ännu en gång:

”Det krävs ett helt nytt sätt att tänka för att lösa de problem vi skapat med det gamla sättet att tänka”.

Detta är vad socialsekreterarna anser att familjerna behöver och vi vill knyta an till vårt samhälle där alla är olika på grund av vad som påverkat oss genom livet.

7.1 Vidare forskning

Vi har bara hörsägen om hur familjerna har upplevt tiden på Trollbacken. Det skulle vara intressant att få veta hur familjerna själva upplevde placeringen och hur den påverkade deras liv. Vi har gjort en interpunktion som sträcker sig över tiden på Trollbacken, vilket är en mycket kort period av familjernas liv²⁵⁷. Vi kan aldrig med säkerhet säga att placeringen utgjorde skillnaden eller om en förändring skulle ha skett utan placeringen eftersom en sådan situation aldrig kan uppstå²⁵⁸. Vid en mer omfattande forskning skulle det vara möjligt att ta del av familjernas perspektiv på Trollbackens arbete. Detta skulle vara värdefullt för verksamhetens utveckling att inte bara utbyta information, professionella emellan. Familjerna är experter på hur Trollbacken förändrade deras liv. Kan familjerna till exempel uppfatta att den kris som en placering innebär var ett sätt att komma vidare? Denna studie kan inte dra några slutsatser om detta då familjerna inte kommit till tals. Intressant vore även att se om Johnssons teori om att en förändring kan ske endast genom det faktum att ett hopp om förändring har väckts²⁵⁹.

²⁵⁷ Lundsbye et al., 2000

²⁵⁸ Vedung, 1997

²⁵⁹ Johnsson i Bernler et al., 2003

LITTERATURFÖRTECKNING

Andreassen, Tore. *Institutionsbehandling av ungdomar Vad säger forskningen?* Centrum för utvärdering av socialt arbete. Stockholm: Gothia, 2003.

Backlund, Jarl. *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur, 1998.

Bernler, Gunnar. "Tiden" i *Psykosocialt arbete - idéer och metoder*, Bernler, Gunnar, red./ Johnsson, Lisbeth/ Cajvert, Lilja & Lindgren, Hans. Stockholm: Natur och Kultur, 2003.

Bernler, Gunnar. & Johnsson, Lisbeth. *Teori för psykosocialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur, 2001.

Clevesköld, Lars/ Lundgren, Lars & Thunved, Anders. *Handläggning inom socialtjänsten*. Stockholm: Nordstedt Juridik AB, 2004.

Cullberg, Johan. *Kris och utveckling*. Stockholm: Natur och Kultur, 2003.

Edvardsson, Bo. *Kritisk utredningsmetodik - begrepp, principer och felkällor*. Stockholm: Liber, 2003.

Gilje, Nils & Grimen, Harald. *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos, 1992.

Hansson, Kjell. *Familjebehandling på goda grunder- En forskningsbaserad översikt*. Centrum för utvärdering av socialt arbete. Stockholm: Gothia, 2001.

Johnsson, Lisbeth. "Den psykosociala utredningen" i *Psykosocialt arbete - idéer och metoder*, Bernler, Gunnar, red./ Johnsson, Lisbeth/ Cajvert, Lilja & Lindgren, Hans. Stockholm: Natur och Kultur, 2003.

Kvale, Steinar. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur, 1997.

Larsson, Sam. "Kvalitativ metod – en introduktion" i *Forskningsmetoder i socialt arbete*, red. Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Karin. Lund: Studentlitteratur, 2005.

Lundsbye, Maths/ Sandell, Göran/ Ferm, Roland/ Währborg, Peter/ Petitt, Bill/ Fälth, Tommie & Holmberg, Björn. *Familjeterapins grunder – ett interaktionistiskt perspektiv*. Stockholm: Natur och Kultur, 2000.

Nilstun, Tore & Hermerén, Göran. *Utvärderingsforskning och rättsliga reformer; en analys av orsaker och verkan*. Lund: Studentlitteratur, 1984.

Norström, Carl & Thunved, Anders. *Nya Sociallagarna – med kommentarer, lagar och författningar som de lyder den 1 januari 2004*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2004.

Olson, Hardy & Petitt, Bill. *Mötespunkter. Några professionella verktyg i Interaktionistiskt förändringsarbete*. Stockholm: Mareld, 1995.

Petitt, Bill & Olson, Hardy. *Om svar anhålles! En bok om Interaktionistiskt förändringsarbete*. Stockholm: Mareld, 2005.

Revstedt, Per. *Motivationsarbete*. Stockholm: Liber, 2002.

Schödt, Borrik & Egeland, Thor Aage. *Från systemteori till familjeteori*. Lund: Studentlitteratur, 1989.

Svenning, Conny. *Metodboken*. Lund: Lorentz förlag, 2003.

Thurén, Torsten. *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber, 1991.

Vedung, Evert. *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur, 1998.

Vikström, Björn. *Den skapande läsaren. Hermeneutik och tolkningskompetens*. Lund: Studentlitteratur, 2005.

Watzlawick, Paul & Weakland, John. & Fisch, Richard. *Förändring – att ställa och lösa problem*. Stockholm: Natur och Kultur, 1996.

Widerberg, Karin. *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur, 2002.

Öquist, Oscar. *Systemteori i praktiken*. Stockholm: Gothia, 2003.

Forskningsrapporter:

Bell, Robert. *Att utvärdera ett program*. Stockholm: Stockholms Universitet, IAN-rapport nr 162, 1975.

Billquist, Leila. *Rummet, mötet och ritualerna*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete, 1999.

Jonsson, Björn. "Utvärdering av Högelid, VoB Kronobergs ungdomsenhet." FoU Kronoberg, 2001.

Mårtensson, Kerstin. "Familjeutredning på Institution." Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete, 1997.

Ollas Gustafsson, Lena. "Utredningshem...och sen då? Socialtjänstens syn på värdet av utredning på Ekbackens barn- och familjecenter." Örebro: Örebro universitet, Institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap, 2005.

Palm, Kerstin. "Hur gick det för barn och föräldrar efter vistelse på akut- och utredningshem?" Stockholm: Stockholm universitet, Psykologiska institutionen, 1999. i "Utredningshem...och sen då? Socialtjänstens syn på värdet av utredning på Ekbackens barn- och familjecenter.", Ollas Gustafsson, Lena. Örebro: Örebro universitet, Institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap, 2005.

Sallnäs, Marie. *Barnavårdens institutioner: framväxt, ideologi och struktur*. Stockholm: Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete, 2000.

Rättskällor:

Sveriges rikes lag. Utgiven av Torkel Gregow. Stockholm: Nordstedt Juridik AB, 2004.

- Regeringsformen (1974:152)
- Socialtjänstlagen (2001:453)
- Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

- Sekretesslag (1980:100)

Proposition 1979/80:1, Om socialtjänsten.

Internet:

Barnombudsmannen. *Klara, färdiga gå! Om de yngsta medborgarna och deras rättigheter*. 2007. [www dokument]. URL <http://www.bo.se/Adfinity.aspx?pageid=5958>

Vetenskapsrådet. Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. 2002.

[www dokument]. URL http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Utredning>

<http://www.gryning.se/sida.asp?id=3&meny=menu3>

Telefonkontakt:

Inge Olofsson, kvalitetsansvarig på Gryning Vård AB, 20070420.

Övrigt:

Trollbackens årsredovisning 2004.

Trollbackens årsredovisning 2006.

Hej (namn)!

Vi är tre studerande som läser 7:e terminen på socionomprogrammet i Göteborg. Under våren ska vi skriva vår C-uppsats, vars syfte är att ta del av processen före och efter att en familj blivit placerad på Trollbackens familjeavdelning i Kungälv. Vi vill undersöka om socialsekreterarna anser att Trollbacken har fullföljt uppdraget de fått samt om socialsekreterarna har följt de rekommendationer som Trollbacken angivit i samband med placeringens avslut.

Genom Trollbackens försorg har vi fått ta del av de ärenden som var aktuella under 2004 och som skall vara till grund för uppsatsen. Ni var handläggare för ett av dessa ärenden och därför får Ni detta brev.

Vår förhoppning är att få träffa Er för en intervju som beräknas ta ca en timme. Vår önskan är att intervjutillfället kan genomföras mellan 22/3-5/4.

Er medverkan är helt frivillig och Ni har rätt att när som helst avbryta. Givetvis garanteras full anonymitet kring Era svar. Denna anonymitet gäller såväl Er som den familj som var placerad. Intervjun kommer att bandas. Det är endast vi som kommer att ha tillgång till materialet under uppsatsskrivandet och därefter kommer det att förstöras.

Förhoppningen är även att undersökningen kommer att tillföra ny kunskap och bidra till utveckling för såväl socialtjänsten som till Trollbacken. Därför hoppas vi på Er medverkan.

Vi kommer att kontakta Er i slutet av denna vecka (11) eller i början på nästa. Då vi vet att Er tid är knapp går det även att kontakta oss på nedanstående telefonnummer och mailadresser, om ni har frågor eller förslag på tid.

Tack på förhand!

Cecilia, Carola och Sandra

Carola Sjökvist
070-3577253
carola_sjokvist@spray.se

Cecilia Lindqvist
0704-811870
ceclind81@hotmail.com

Sandra Sundfeldt
0703-620064
sundfeldt@telia.com

Trollbackens utredning

9. Uppfyllde Trollbackens arbete det uppdrag som sattes upp vid placeringen av familjen?

10. Skedde någon förändring för familjen under tiden de befann sig på Trollbacken? Hur skulle du beskriva förändringen? Kunde familjemedlemmarna själva märka av någon förändring?

11. Tillförde Trollbackens arbete med familjen någon ny kunskap?

12. Vilken betydelse ger du Trollbackens arbete med familjen?

13. Hur anser du att kontakten med Trollbacken var under placeringstiden? (Möten, tillgänglighet...)

14. Var det något du saknade i utredningen?

Rekommendationer

15. Trollbackens rekommendationer var...

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

16. Hur ser du på rekommendationernas betydelse för det fortsatta arbetet med familjen?

17. Är rekommendationerna genomförda?

- Om inte, varför?

18. Har andra åtgärder varit aktuella än de som Trollbacken föreslog?

- Om ja, vad var åtgärden och vad gjorde att du valde det alternativet/alternativen?

Övriga frågor

19. Tror du att det funnits ett bättre alternativ för familjen än en placering på Trollbacken? Hade familjen någon åsikt om Trollbacken?

20. Är familjen fortfarande aktuell hos er?

21. Har du placerat på Trollbacken efter att uppdraget var slutfört?

22. Kan du tänka dig att placera på Trollbacken igen?